

Nr 38

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmänna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län och till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 april 1963 dagtecknad proposition, nr 164, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels godkänna i statsrådsprotokollet för den 5 april 1963 angivna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län,
dels antaga följande

Förslag

till

Lag

om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Inom Norrbottens län må inmutningsrätt enligt gruvlagen icke utan Konungens tillstånd beviljas annan än kronan.

2 §.

Konungens tillstånd till inmutning må avse särskild fyndighet eller ock fyndigheter i allmänhet eller av visst slag inom område, som anges i tillståndet.

Tillstånd må förbindas med de villkor, som finnas påkallade.

3 §.

Har Konungen meddelat tillstånd till inmutning av fyndighet av visst slag inom angivet område, och har därefter inmutningsrätt beviljats, må utmål anvisas inmutaren allenast om inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral av det slag tillståndet avser i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan med avseende på detta mineral göras till föremål för gruvdrift.

4 §.

Ansökning om Konungens tillstånd till inmutning skall ingivas till bergmästaren, som har att ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till länsstyrelsen. Det åligger länsstyrelsen att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

Har ansökning om Konungens tillstånd ingivits till bergmästaren, skall ansökning som avses i 2 § första stycket gruvlagen vila i avbidan på Konungens beslut i tillståndsfrågan.

5 §.

Underlåter den som fått Konungens tillstånd till inmutning att uppfylla villkor, som sägs i 2 §, äger länsstyrelsen på anmälan av vederbörande myndighet vid vite åläggas honom att fullgöra sina skyldigheter.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1972. Lagen skall dock ej utgöra hinder mot beviljande av inmutningsrätt på grund av ansökning, som inkommit till bergmästaren före den 19 april 1963. Har före lagens ikraftträdande inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter, skall sådan rätt upphöra att gälla, såframt icke Konungen efter ansökning, som ingivits till bergmästaren inom tre månader från ikraftträdandet, förordnar att inmutningsrätten skall bestå. Sedan ansökning om inmutningsrättens fortbestånd inkommit till bergmästaren, skall med den förfaras på sätt i 4 § första stycket är stadgat för där angivet fall.

Motioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

dels i första kammaren nr 778 av herr *Carlsson, Eric, m. fl.* samt i andra kammaren nr 942 av herr *Tobé m. fl.*;

dels i första kammaren nr 779 av herr *Petersson, Per*, och herr *Isacson* samt i andra kammaren nr 941 av herrar *Magnusson* i Borås och *Regnéll*; och

dels i första kammaren nr 789 av herr *Jacobsson, Per*, samt i andra kammaren nr 954 av herr *Broberg*.

I motionerna I : 778 och II : 942, som är likalydande, hemställes »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 164 må

1. godkänna ovan angivna riktlinjer beträffande den i propositionen föreslagna malminventeringen samt

2. avslå den del av propositionen som avser förslag till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län».

I motionerna I : 779 och II : 941, som är likalydande, hemställes »att riksdagen måtte

A. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att

1) den i proposition nr 164 föreslagna malmletningen i Norrbottens län genom Sveriges geologiska undersöknings försorg bör främst koncentreras till kända lämpliga undersökningsobjekt, särskilt på de uteslutande för statens räkning avsatta statsgruvefälten; och

2) vid en kommande översyn av gruvlagen, gruvindustrien och erforderlig gruvrättslig expertis bör bli representerade i utredningen; samt

B. avslå förslaget i propositionen till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län».

I motionerna I : 7 8 9 och II : 9 5 4, som är likalydande, hemställs »att riksdagen, därest den vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 164 fattar beslut med propositionen som underlag, måtte

A. besluta att retroaktiv tillämpning av lagen om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län ej skall ske samt

B. i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad som i motionen anföres om liberal dispensgivning från lagen».

Beträffande motionernas innehåll får utskottet, i den mån redogörelse ej lämnas nedan, hänvisa till motionerna II: 941, II: 942 och I: 789.

Skrift från Svenska gruvföreningen

Svenska gruvföreningen har med anledning av den förestående utskottsbehandlingen av propositionen till utskottet ingivit en skrift av den 7 maj 1963, vari framföres vissa synpunkter på de i propositionen behandlade frågorna. Härvid har bl. a. åberopats och överlämnats föreningens över malmutredningens betänkande avgivna remissyttrande jämte bilagor samt ett till Sveriges industriförbunds remissyttrande fogat utlåtande av professorn Olof H. Ödman.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen presenteras allmänna riktlinjer för en systematisk inventering avseende järnmalm och andra mineral inom Norrbottens län. Inventeringen föreslås omfatta såväl regionalprospektering främst inom de norra och västra delarna av länets inland med undantag av fjällregionen som även lokalprospektering med inriktning främst på vissa viktigare fyndigheter. Inventeringsarbetena, som kostnadsberäknats till sammanlagt omkring 40 milj. kr., föreslås skola utföras av Sveriges geologiska undersökning under åren 1963—1972. Den närmare utformningen av inventeringsprogrammet avses skola ske successivt i anslutning till de årligen återkommande anslagsprövningarna.

Vidare förordas i propositionen att den i gruvlagen föreskrivna fria inmutningsrätten skall inskränkas inom Norrbottens län för tiden fram t. o. m. år 1972. Enligt det lagförslag som lägges fram skall inmutningsrätt under

denna tid icke få beviljas annan än kronan inom Norrbottens län, med mindre inmutningssökanden fått dispens av Kungl. Maj:t. Sådan dispens skall kunna avse antingen särskild mineralfyndighet eller fyndigheter i allmänhet eller av visst slag inom ett bestämt område.

Inledning

Vid lagrådsremissen anförde föredragande departementschefen, statsrådet Kling, bl. a. följande.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, den 13 juli 1960 såsom sakkunniga landshövdingen i Norrbottens län H. M. E. Näslund, tillika ordförande, regeringsrådet O. H. Klackenbergs, professorn F. Kristensson och överdirektören K. A. Lindbergson för att utreda frågor, som äger samband med en inventering av Norrbottens naturtillgångar. Till fullgörande av sitt uppdrag har de sakkunniga, som antagit benämningen malmutredningen för Norrbotten, den 28 januari 1963 avlämnat ett betänkande, »Malmen i Norrbotten» (SOU 1963: 36). I betänkandet har utredningen uppdragit allmänna riktlinjer för en inventering av järnmalmstillgångarna i Norrbottens län och i anslutning därtill framlagt förslag om vissa lagstiftningsåtgärder. I sistnämnt hänseende föreslår utredningen *dels* bestämmelser om en temporär begränsning av den fria inmutningsrätten i Norrbottens län, *dels* särskilda lagregler i syfte att underlätta en strukturrationalisering inom gruvnäringen samt skapa förutsättningar för gruvdrift, som må anses önskvärd från samhälleliga synpunkter, vilka regler föreslagits skola upptagas i en lag med särskilda bestämmelser om inlösen av inmutningsrätt, *dels* ock en ändring i gällande gruvlag, avseende införande av befogenhet för Kungl. Maj:t att meddela dispens från gruvlagens bestämmelse att byggnad och tomtplats m. m. i vissa fall skall utgöra hinder för inmutning och utmålsläggning. Utkast till erforderliga lagbestämmelser har också utarbetats av utredningen.

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av hovrätten för Övre Norrland, kammarkollegiet, statskontoret, arbetsmarknadsstyrelsen, rikets allmänna kartverk, kommerskollegium (med överlämnande av yttranden från de fyra bergmästarämbetena), Sveriges geologiska undersökning (SGU), expropriationsutredningen, etableringsutredningen, länsstyrelserna i Örebro län, Västmanlands län, Kopparbergs län, Västerbottens län och Norrbottens län, Jernkontoret, Svenska gruvföreningen (vid vars yttrande bl. a. fogats ett utlåtande av professorn Seve Ljungman), Luossavaara-Kiruna-vaara aktiebolag (LKAB), Sveriges industriförbund, Svenska gruvindustriarbetareförbundet samt Svenska samernas riksförbund.

Enär den av utredningen väckta frågan om en lag med särskilda bestämmelser om inlösen av inmutningsrätt kräver fortsatta överväganden, är jag icke nu beredd taga ställning till förslaget i denna del. Spörsmålet om

ändring i gruvlagens regler rörande hinder mot inmutning och utmålsläggning torde få upptagas till behandling i samband med andra ändringar i gruvlagen, vartill jag återkommer senare denna dag. Behandlingen av utredningens förslag såvitt avser lagstiftningsåtgärder i förevarande sammanhang torde nu få begränsas till att avse frågan om särskilda bestämmelser rörande inmutning inom Norrbottens län. I samband därmed har vissa överväganden i malminventeringsfrågan varit påkallade. Sedan nu förslaget i dessa delar beretts inom justitie- och handelsdepartementen, anhåller jag att få anmäla berörda frågor.

I. Malminventering

Frågans tidigare behandling

Frågan om en malminventering i Norrbotten har varit föremål för riksdagens prövning i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde. I statsverkspropositionen år 1962: Bil. 12: Handelsdepartementet s. 69 ff föreslog Kungl. Maj:t sålunda riksdagen att för budgetåret 1962/63 till Sveriges geologiska undersökning anvisa dels för malmletning ett reservationsanslag av 1 991 000 kr. dels för järnmalm sinventering m. m. i Norrbotten ett reservationsanslag av 1 500 000 kr. Departementschefen anförde härvid i huvudsak följande.

Geologiska undersökningens malmletningsverksamhet hade byggts ut avsevärt under senare år. Bakom låg främst förväntningarna på ett gott ekonomiskt utbyte av förekommande fyndigheters framtida brytning och tillvaratagande. Men särskilt i vad gällde Norrbotten tillkom att gruvdrift gav arbetstillfällen och skapade underlag för ökad livaktighet i bygder, som eljest på grund av sitt isolerade läge hade ett svagt utvecklat näringsliv. Successivt ökade personella och materiella resurser hade därför ställts till förfogande för prospekteringsverksamheten. Denna hade kunnat intensifieras även genom att äldre undersökningsmetoder förbättrats och nya sådana tillkommit. Omfattande arbeten pågick bl. a. inom Svappavaaraområdet i Norrbotten. I en den 21 augusti 1961 ingiven skrivelse hade malmutredningen föreslagit fortsatt regionalprospektering över det redan flygundersökta kartbladet Kiruna samt påbörjande av dylik prospektering inom Pajala- och Tändendöområdena, allt för en kostnad till den 1 juli 1963 av 1 650 000 kr. Med hänsyn till angelägenheten av att arbetena igångsattes redan våren 1962, föreslog utredningen att av nämnda belopp 150 000 kr. ställdes till SGU:s förfogande under budgetåret 1961/62. Med hänvisning till vad som anförts om värdet av den malmletningsverksamhet i statlig regi, som f. n. ägde rum i landet, tillstyrkte departementschefen malmutredningens av samtliga remissinstanser godkända förslag om intensifierad prospekteringsverksamhet inom Kirunaområdet samt Pajala- och Tändendöområdena. I likhet med malmutredningen

fann departementschefen angeläget att arbetena igångsattes så snart kunde ske. Enligt departementschefen borde till desamma för budgetåren 1961/62 och 1962/63 anvisas sammanlagt 1 650 000 kr., varav 150 000 kr. borde upptagas på tilläggsstat för budgetåret 1961/62 och återstoden på riksstaten för nästa budgetår. Vad departementschefen föreslagit bifölls av riksdagen (statsutskottets utlåtande nr 10/1962; rskr 10/1962).

I motsvarande avsnitt av statsverkspropositionen år 1963 (s. 61—63) föreslogs riksdagen att till SGU:s järnmalmsinventering m. m. i Norrbotten för budgetåret 1963/64 anvisa ett reservationsanslag av 2 865 000 kr. Härvid hänvisades till den redogörelse för inventeringsverksamheten som lämnats i 1962 års statsverksproposition. Departementschefen erinrade om att till grund för prospekteringsarbetena låg planer, som utarbetats av malmutredningen och som successivt kompletterades. Även under budgetåret 1963/64 komme emellertid arbetena i allt väsentligt att gälla Kirunaområdet samt Pajala- och Tändöområdena. SGU hade med tillstyrkan av malmutredningen uppskattat de samlade kostnaderna för arbetet under nästa budgetår till ca 2,9 miljoner kr. Departementschefen lämnade ämbetsverkets kostnadsuppskattning utan erinran, varvid ånyo underströks malmprospekterings stora betydelse från såväl ekonomiska som sysselsättningspolitiska synpunkter.

Statsutskottet behandlade i samband med förevarande anslagsfråga två likalydande motioner I: 40 och II: 48 år 1963, i vilka hemställdes att riksdagen måtte anvisa ytterligare 2 miljoner kr. för påskyndande av prospekteringsarbetena i Kaunisvaara samt för undersökningar i övrigt med syfte att snarast få till stånd gruvbrytning i detta område. Utskottet, som inhämtat att SGU genom det av Kungl. Maj:t äskade anslaget skulle tillföras de medel som erfordrades för genomförande av järnmalmsinventeringen i Norrbotten enligt planer utarbetade av malmutredningen, hemställde om bifall till Kungl. Maj:ts förslag och om avslag på motionerna. Riksdagen biföll utskottets hemställan (statsutskottets utlåtande nr 10/1963; rskr 10/1963).

Utredningen

Enligt utredningens mening är kännedomen om flertalet malm- och mineralförekomster i länet ringa, eftersom i regel endast ofullständiga undersökningar utföres. Systematiska undersökningar saknas i det närmaste helt, bortsett från de fyndigheter där brytning pågår eller beslutats. Utredningen finner underlag således saknas för en realistisk bedömning av länets totala malmtillgångar.

Utredningen föreslår att SGU skall — med fullföljande av redan påbörjad prospektering — genomföra en allmän inventering av järnmalmstillgångarna i Norrbottens län enligt av utredningen framlagda riktlinjer. Det förordade inventeringsprogrammet omfattar två etapper, dels regionalprospektering för att översiktligt lokalisera tillgängliga malmförekomster och dels lokalprospektering för att närmare undersöka de malmer som påträffats. Regional-

prospekteringen omfattar bl. a. magnetiska mätningar från flygplan, geologiska detaljkarteringar och geofysiska markmätningar. En viktig förutsättning för regionalprospekteringen liksom för inventeringen i övrigt anges vara att modernt topografiskt kartmaterial står till förfogande. Då sådant material emellertid endast föreligger i otillräcklig omfattning förutsätter utredningen att kartverket får i uppdrag att utföra erforderligt karteringsarbete. Lokalprospekteringen inrymmer bl. a. omfattande geofysiska markmätningar och geologiska detaljkarteringar.

Inventeringen bör enligt utredningens mening omfatta de från malminventeringssynpunkt mest intressanta områdena av länet, nämligen främst de norra och västra delarna av inlandet med undantag av fjällregionen, samt lokalprospektering beträffande vissa större fyndigheter inom samma område. I utredningens betänkande (SOU 1963: 36 s. 31) återfinnes en skiss över inventeringsområdet. Inventeringen anses böra vara inriktad på en undersökning särskilt av järnmalmstillgångarna. Utredningen förutsätter dock som självfallet att även andra malm- och mineralförekomster uppmärksammas. Inventeringen föreslås bli genomförd under åren 1963—1972 med vissa möjligheter till forcering efter fyra å fem år. De totala kostnaderna beräknas till omkring 40 miljoner kr., av vilket belopp omkring hälften faller på regionalprospekteringen medan återstoden avser lokalprospektering, forsknings- och utvecklingsarbete samt analyser m. m.

Beträffande utredningens överväganden i övrigt må hänvisas till propositionen s. 10—11.

Vid utskottets med anledning av propositionen företagna studieresa i Norrbottens län lämnades av företrädare för SGU följande ungefärliga uppgifter om kostnaderna per km² arbetsyta för olika undersökningsmetoder:

Geologisk översiktskartering	30 kr.
Flygburen magnetisk översiktsmätning	70 »
Geologisk detaljkartering	500 »
Magnetisk markmätning	4—6 000 »
Elektrisk slingramsmätning	4—6 000 »
Elektrisk djupmätning	15—20 000 »
Gravimetermätning	20—25 000 »
Geokemisk prospektering	5—10 000 »

Vidare upplystes att vid diamantborrning, som är den dyrbaraste undersökningsmetoden, kan ett borrhål på exempelvis 300 m kosta omkring 30 000 kr.

Remissinstanserna

Utredningens uppfattning om behovet av en allmän malminventering i Norrbottens län delas av det stora flertalet remissinstanser. Däremot föreligger i fråga om utredningens förslag beträffande inventeringens uppläggning och genomförande vissa erinringar från ett antal remissinstanser. Erinringar-

na avser främst utredningens bedömning av värdet av hittills utförd enskild malmletning och fördelningen av insatserna mellan regional- och lokalprospektering. En remissinstans uppger sålunda att inom det område, som av utredningen föreslagits bli föremål för regionalprospektering, redan genom enskilda företag nära 40 procent av arealen, innefattande den övervägande delen av de från geologisk synpunkt intressanta områdena, övermätts från flygplan. Vidare förordas från några håll att regionalprospekteringen inskränkes till förmån för lokalprospekteringen.

Beträffande remissyttrandenas innehåll i övrigt må hänvisas till propositionen s. 17—19.

Departementschefen

Departementschefen anför rörande spørsmålet om en undersökning av malmförekomsterna i Norrbottens län bl. a. följande (prop. s. 28—30).

Enighet torde råda om att våra kunskaper om malmförekomsterna i Norrbottens län är ofullständiga och att en mera ingående kännedom i berörda avseende skulle vara av stort värde från olika synpunkter. Vidare talar enligt expertisens åsikt gynnsamma geologiska förhållanden för att goda möjligheter finnes att påvisa nya järnmalmsförekomster såväl inom som utanför de nu kända malmfälten. Självfallet kan man icke med anspråk på någon större säkerhet förutsäga, hur stor kvantitet svensk malm som vid olika tidpunkter i framtiden kan finna avsättning. Trots detta torde det stå klart att man står relativt nära en tidpunkt, då en ingående kännedom om de totala malmreserverna är nödvändig för en bedömning av frågan om en från samhälls- och företagsekonomiska synpunkter lämplig produktionsnivå. Tiden synes därför vara inne för en omfattande, systematisk inventering av förekomsten av järnmalm och andra mineral i Norrbottens län. Jag förordar att principbeslut nu fattas om en sådan inventering, vilken synes böra anförtros åt SGU. Den föreslagna tidsperioden för genomförande av inventeringsprogrammet synes vara lämpligt avvägd och mot den geografiska omfattningen synes ej heller kunna riktas någon väsentlig erinran.

I fråga om uppläggning och genomförande av malminventeringen kan helt naturligt delade meningar råda. Emellertid lär det kunna slås fast, att inventeringen bör utformas så, att den kan ingå som ett led i samhällets planeringsåtgärder i övrigt för näringslivets utveckling i vårt nordligaste län. Dessa åtgärder syftar i första hand till en successiv, långsiktig uppbyggnad av samhällsekonomiskt bärkraftiga industrier och skapandet av varaktiga försörjningsmöjligheter för befolkningen. Nämnda krav synes i allt väsentligt uppfyllas av den av utredningen föreslagna principiella uppläggnings- och inriktningen av inventeringen. Det av utredningen föreslagna inventeringsprogrammet bör således kunna utgöra en lämplig grund för statsmakternas ställningstaganden i berörda avseenden.

Som jag tidigare berört har några remissinstanser påtalat, att en stor del av de områden som av utredningen föreslås bli föremål för regionalprospek-

tering redan övermatts från flygplan av enskilda företag. En förnyad regionalprospektering inom samma områden säges därför medföra ett onödigt dubbelarbete och en onödig utgift för statsverket. Såsom framhålles av bl. a. kommerskollegium kan emellertid nämnda förhållande ej i och för sig — med hänsyn till prospekteringsteknikens utveckling under senare år — åberopas såsom något avgörande skäl mot en ny prospektering av föreslagen omfattning. Självfallet bör emellertid i detta avseende liksom i övrigt alla möjligheter till kostnadsbesparingar beaktas utan dock att avkall därvid gives på principerna för inventeringen. Resultaten av hittills utförd enskild och statlig prospektering bör sålunda beaktas vid inventeringens uppläggning i den mån ifrågavarande material fyller de standardkrav, som måste ställas med hänsyn till syftet med inventeringen, och i övrigt kan utnyttjas på acceptabla villkor.

Med den föreslagna uppläggningsen av inventeringen kommer regionalprospekteringen att spela en framträdande roll. Ett antal remissinstanser har härvidlag förordat, att man med tanke bl. a. på möjligheterna att nå snabba resultat skulle sätta in en större del av resurserna på lokalprospektering. Huvudsyftet med den föreslagna inventeringen är emellertid ej att i en nära framtid öka malmbrytningen. Med en sådan uppläggning av inventeringen skulle denna ej på samma sätt som den av utredningen föreslagna kunna inpassas i den övriga samhällsplaneringen för Norrbotten. En inskränkning av regionalprospekteringen skulle bl. a. leda till en större osäkerhet vid bedömningen av de totala malmtillgångarna. Det sagda hindrar självfallet ej att inventeringen utformas så flexibelt, att en omfördelning av resurserna med beaktande av successivt vunna resultat kan ske utan större olägenheter.

Någon definitiv ståndpunkt till arbetsprogrammet för inventeringen kan ej tagas i förevarande sammanhang. Den närmare avvägningen av inventeringsprogrammet synes lämpligen böra omprövas årligen. För nästa budgetår torde inventeringen böra genomföras i enlighet med de riktlinjer, som redovisats i årets statsverksproposition (bil. 12 s. 61—63). För efterföljande budgetår torde det få ankomma på SGU att årligen i samband med anslagsframställningarna inkomma med mera preciserat arbetsprogram och kostnadsberäkningar för det nästföljande budgetåret samt en mera översiktlig arbetsplan och kostnadsuppskattning för återstående del av inventeringsprogrammet. På liknande sätt synes kartverkets insatser som sammanhänger med malminventeringen få övervägas i samband med de årligen återkommande anslagsprövningarna.

Motionerna

I motionerna I: 778 och II: 942 framhålles att resultaten av hittills utförd statlig och privat prospektering bör beaktas vid uppläggningsen av den föreslagna malminventeringen, så att onödigt dubbelarbete undviks. Det är därför enligt motionärerna önskvärt att ett samarbete redan från början kommer till stånd mellan SGU och de enskilda företagen. På detta sätt

kan, anför motionärerna, malminventeringen genomföras på kortare tid än eljest. I motionerna uttalas därefter.

Det bör vidare beaktas, att många av de redan gjorda undersökningarna har företagits med hjälp av bättre instrument än dem som SGU förfogar över. Ett samarbete kan således jämväl förutsättas ge mer tillförlitliga resultat. Genom ifrågavarande samarbete och andra åtgärder bör möjligheter skapas att behålla och befrämja det ur samhällets synpunkt värdefulla intresset hos enskilda företag att göra egna undersökningar.

Det bör enligt motionärernas mening ej komma i fråga att på nytt inventera redan prospekterade områden, såvida icke en förbättrad undersökningsmetod användes.

Motionärerna delar i princip departementschefens uppfattning att inventeringsarbetets tyngdpunkt bör förläggas till regionalprospektering. Motionärerna förutsätter emellertid att lokalprospekteringen ges tillräcklig omfattning, när särskilda omständigheter föreligger. I likhet med departementschefen finner motionärerna det angeläget att de fortsatta undersökningarna utformas så flexibelt som möjligt. En fördelning av resurserna bör enligt motionärerna ske med beaktande av vunna resultat, varför programmet och kostnadsberäkningarna årligen bör omprövas.

Även i motionerna I: 779 och II: 941 uttalas att de av enskilda företags utförda undersökningarna bör beaktas vid malminventeringen och att ny prospektering av redan undersökta områden icke bör få ifrågakomma i annat fall än då förbättrade undersökningsmetoder kommer till användning. Enligt motionärerna föreligger icke övertygande skäl för en ny regional prospektering inom ifrågavarande områden. Motionärerna anför vidare.

Om medel skall anslås för en sådan prospektering, bör till grund för denna läggas en utredning, vilken noggrant beaktar den samlade kannedomen om geologien och malmfyndigheterna i Norrbotten. I huvudsak bör undersökningarna nu enligt vår mening koncentreras till de uteslutande för statens räkning avsatta statsgruvefälten, där malmletningen under senare decennier varit av blygsam omfattning.

Om undersökningarna sålunda främst inriktas på kända, lämpliga undersökningsobjekt kan — vilket är betydelsefullt, med hänsyn till arbetslösheten i Norrbotten — arbetstillfällena åt den norrländska arbetskraften skapas både snabbare och i en helt annan omfattning än på grundval av den i propositionen föreslagna regionalprospekteringen. Även ur dessa synpunkter är det angeläget, att målsättningen för malminventeringen blir sådan, att nya insatser från det allmännas sida icke förtar intresset hos enskilda företag, som är inriktade på malmletning i Norrbottens län, att fortsätta sina undersökningsarbeten.

Jämväl dessa motionärer finner det angeläget att de fortsatta undersökningarna utformas så flexibelt att resurserna kan fördelas med beaktande av successivt vunna resultat. Programmet och kostnadsberäkningarna bör alltså enligt motionärernas åsikt årligen omprövas med beaktande av de i motionerna framförda synpunkterna på arbetets uppläggning.

II. Lagstiftning

Gällande rätt

Bestämmelser om rätten att undersöka och bearbeta vissa mineral, bl. a. koppar-, bly-, zink- och järnmalm, lämnas i gruvlagen den 3 juni 1938, som trätt i kraft den 1 januari 1940. Gruvlagen bygger på det s. k. inmutnings-systemet, enligt vilket den som enligt i lagen föreskrivna formaliteter först anmäler sig till utnyttjande av en fyndighet erhåller rätt därtill. Vill en jordägare ha en mot annan skyddad rätt att undersöka och bearbeta en mineralfyndighet på sin egen mark, får även han lov att söka inmutning, eftersom han annars riskerar att någon annan söker inmutning och får den rätt, som följer därmed. Bearbetar man inmutningsbar fyndighet utan att ha förvärvat inmutningsrätt, är man förfallen till ansvar, oavsett om man själv äger marken eller ej. Även kronan måste söka inmutningsrätt. Sker inmutning av annan än kronan, är kronan enligt 46 § berättigad att till hälften med inmutaren deltaga i företaget (*kronoandel*). Beträffande gruva, som tillkommit före gruvlagens ikraftträdande, tillkommer motsvarande rätt i stället jordägaren (*jordägareandel*).

Inom svensk gruvlagstiftning tillämpas även det s. k. koncessionssystemet, enligt vilket rätt till gruva förvärvas genom en akt av den högsta statsmyndigheten med fri prövningsrätt för denna i fråga om valet av koncessionär. Detta system tillämpas enligt lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m. på stenkol, salt, olja, gas och alunskiffer samt enligt uranlagen den 2 december 1960 på uran och uranföreningar.

Beträffande det närmare innehållet i gällande rätt i förevarande avseenden får utskottet hänvisa till propositionen s. 5—10.

Allmän motivering

Utredningen

Utredningen har funnit inmutningssystemet innebära vissa nackdelar. Utredningen har emellertid ansett det falla utom ramen för dess uppdrag att till omprövning upptaga frågan om den allmänna gruvlagstiftningens konstruktion i stort. Däremot har utredningen icke ansett sig kunna undgå att överväga vissa mindre lagstiftningsåtgärder inom ramen för nuvarande gruvrättsliga system.

Bland de olägenheter som utredningen finner nuvarande lagstiftning medföra nämnes avsaknaden av möjligheter att vid exploatering av fyndighet åstadkomma en avvägning som i skäligen mån tillgodoser även andra betydelsefulla samhällsintressen än gruvnäringen. Utredningen finner vidare möjligheterna vara begränsade att lösa uppkommande konflikter mellan

olika innehavare av gruvrätter. Utredningen har särskilt fäst sig vid att något legalt hinder icke finnes mot uppkomsten av situationer innebärande att en inmutare låser en annan eller att två eller flera inmutare låser varandra. Oavsett om sådana spärrar uppkommit oavsiktligt eller avsiktligt anses de av utredningen innebära risker för att rationell brytningsplanering eller gruvbrytning över huvud omöjliggöres inom de av spärrarna berörda områdena.

Utredningen betonar särskilt att i Norrbotten vissa tendenser kan skönjas till en splittring av gruvrättigheter som från exploateringssynpunkt kan skapa svårigheter i framtiden. Härvid hänvisar utredningen till den karta vilken fogats till propositionen som bilaga C. Utredningen framhåller, att av det stora antalet inmutningar kommer med största sannolikhet endast en ringa del att leda till utmål. Även med hänsyn tagen härtill och med beaktande av att något eller några utmål kan komma att förfalla eller att samarbetsavtal kan komma att träffas, anser utredningen att kartan väl illustrerar problemställningen. Mot denna bakgrund framstår det enligt utredningens mening som särskilt önskvärt, att regler tillskapas, som kan möjliggöra för därav intresserade att i låsta situationer få till stånd en bättre ordning. Sådana regler skulle enligt utredningens mening kunna bli till gagn såväl för gruvrättsägarna själva som för gruvnäringen såsom sådan och därmed för hela samhället.

För att lösa intressekonflikter, vilka helt eller delvis kan ha sin rot i det gruvrättsliga systemet, förordar utredningen vissa lagstiftningsåtgärder, varom nu ej är fråga. Det nu föreliggande lagförslaget avses skola tjäna till förhindrande eller i vart fall till försvårande av nya sådana konflikter. Utredningen påvisar att inmutningsverksamheten i länet ökat icke obetydligt fr. o. m. senare hälften av 1950-talet (jämför bilaga D till propositionen). Samtidigt anmärker emellertid utredningen att denna ökning otvivelaktigt har ett visst samband med den ändrade malmletningstekniken. Genom att såväl staten som de malmletande företagen övergått till flygprospektering har under det sista årtiondet erhållits ett stort antal indikationer, vars orsaker kan vara osäkra. Man har därför inmutat avsevärt större områden än som var erforderligt med äldre prospekteringsmetoder, med vilka endast mindre områden kunde medhinnas. Även med beaktande härav anser utredningen dock att det förhållandevis stora antalet inmutningar måste uppfattas som ett tecken på ett ökat intresse för de norrbottniska malmerna från olika malmletares sida.

Oavsett om och när en mera omfattande översyn av den svenska gruvlagstiftningen kommer till stånd finner utredningen det angeläget att de nuvarande rättsreglerna icke tillåtes leda till att de brytvärda malmerna i Norrbotten splittras på alltför många händer, en utveckling som således icke kan uteslutas. Så mycket mera gäller enligt utredningens mening detta inför den omfattande prospekteringsverksamhet i statlig regi inom länet som utredningen föreslår. Utredningen anser med hänsyn härtill övervägande skäl tala för att rätten för enskilda att inmuta i Norrbotten inskränkes under en begränsad tid.

Utredningen finner att ett till Norrbotten begränsat inmutningsförbud knappast kan befaras medföra icke önskvärda konsekvenser på annat håll i landet. Däremot anses den förordade inskränkningen i den fria inmutningsrätten under vissa förutsättningar innebära risk för minskad prospektering inom länet. En sådan utveckling anses emellertid kunna motverkas genom en liberal dispensgivning från Kungl. Maj:ts sida.

En närmare redogörelse för utredningens överväganden i denna del lämnas i propositionen s. 11—17.

Remissinstanserna

Allmänna synpunkter på utredningens lagförslag framföres i några remissvar. Härvid har bl. a. uttalats att de av utredningen väckta lagstiftningsfrågorna bör upptagas till övervägande, när erfarenheter föreligger om möjligheterna att nå önskat resultat samarbetsvägen. Vidare riktas kritik mot att en utredning, vari varken gruvnäringen eller gruvrättslig expertis företräts, behandlat principiella gruvrättsliga frågor.

Utredningens nu ifrågavarande lagförslag har föranlett delade meningar bland remissinstanserna. En positiv inställning till förslaget redovisas av länsstyrelserna i Västmanlands och Norrbottens län, Svenska gruvindustriarbetareförbundet och LKAB samt med viss reservation av kammarkollegiet och länsstyrelsen i Kopparbergs län. Förslaget avstyrkes av hovrätten för Övre Norrland, kommerskollegium, bergmästarämbetena, länsstyrelsen i Västerbottens län, Jernkontoret, Svenska gruvföreningen och Sveriges industriförbund. På några håll befaras minskad prospektering bli en följd av ett inmutningsförbud för enskilda.

Utskottet får beträffande det närmare innehållet i remissyttrandena hänvisa till propositionen s. 19—28.

Departementschefen vid lagrådsremissen

Vid lagrådsremissen erinrade departementschefen inledningsvis om att den nu gällande gruvlagen utfärdades den 3 juni 1938 och trädde i kraft den 1 januari 1940. Departementschefen påpekade även att lagen bygger på inmutningssystemet i likhet med sina föregångare sedan mera än 200 år. Därefter anfördes följande (prop. s. 31—33). Utredningen har i sitt betänkande kortfattat diskuterat principerna för gruvlagstiftningen med avseende närmast å inmutningssystemet ävensom det andra gruvrättsliga system, som utomlands tillämpas i betydande utsträckning, nämligen koncessions-systemet. I anslutning till denna principdiskussion betonar utredningen att — även om den funnit vissa nackdelar hos inmutningssystemet — det torde falla utom ramen för dess uppdrag att till omprövning upptaga frågan om vår allmänna gruvlagstiftnings konstruktion i stort. Den frågan bör enligt utredningens mening prövas i annat sammanhang och med beaktande icke blott av de speciella norrbottniska förhållandena utan även av hela den svens-

ka gruvhanteringsintressen. Jämväl i några av de remissyttranden, som avgivits med anledning av utredningens betänkande, har röster höjts för en grundlig revision av gruvlagen. För egen del vill jag ansluta mig till tanken på en sådan. Ehuru det endast förflutit 25 år sedan gruvlagen kom till och detta skedde efter mycket omfattande förarbeten, vid vilka det bl. a. gällde att välja mellan inmutnings- och koncessionssystemen, synes nämligen den hårdnande internationella konkurrensen på malmområdet och de därmed ständigt skärpta kraven på rationella produktionsbetingelser för gruvindustrin påkalla att vår gruvlagstiftning i näringsens eget intresse ånyo ses över. Även de europeiska integrationssträvandena talar härför. Det är därför min avsikt att hemställa om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för en sådan översyn, vid vilken — utom annat — lämpligheten av en övergång till koncessionssystem torde få prövas ingående.

Såväl malminventeringen i Norrbotten som översynen av vår gruvlagstiftning synes mig utgöra omständigheter, som måste tagas i betraktande, när man skall överväga det lagförslag rörande inskränkning i rätten att inmuta inom Norrbottens län som utredningen presenterat. Såsom framgår av vad tidigare anförts innebär förslaget, att under tiden t. o. m. år 1972 inmutningsrätt icke skall få beviljas annan än kronan inom Norrbotten, med mindre Kungl. Maj:t lämnat sitt medgivande därtill. Till stöd för förslaget har utredningen bl. a. åberopat tendenser till splittring av rätten till de brytvärda norrbottensmalmen. Denna splittring kan enligt utredningens uppfattning för framtiden åstadkomma svårigheter från exploateringssynpunkt eller eljest skapa hinder för rationell gruvdrift, numera ofta innebärande stordrift. Såvitt jag kunnat finna kan en dylik splittring skönjas såväl inom det s. k. Vittangifältet, vilket utredningen särskilt åberopat, som även — om än i mindre påfallande grad — på andra håll inom Norrbotten, exempelvis vid Lannavaara.

När nu staten genomför den brett upplagda malminventering, som behandlats i det föregående, och sakkunniga samtidigt tillkallas för att överväga utformningen av vår framtida gruvlagstiftning, däribland frågan om en övergång från inmutnings- till koncessionssystem, föreligger otvivelaktigt en betydande risk för att splittringstendenserna kommer att förstärkas. En sådan utveckling kan, om den icke förebygges, snabbt leda till att den norrbottenska gruvindustriens framtida struktur blir felaktigt inriktad och dess arrondering olämplig genom uppkomsten av gruvrättsliga förhållanden liknande dem, som sedan länge rått i Mellansverige. Den uppdelning av gruvsrättigheterna på flera händer som förekommer i Bergslagen kan, såsom länsstyrelsen i Västmanlands län antytt i sitt remissyttrande, i sin mån ha bidragit till uppkomsten av de svårigheter, i vilka den mellansvenska gruvindustrin befinner sig i dag. Oavsett om den splittring, som kunnat iakttagas i Norrbotten, hittills utgjort hinder för att sätta i gång gruvdrift eller icke, är särskild uppmärksamhet sålunda med tanke på framtiden påkallad i förevarande hänseende.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag har ifrågasatts, om icke

en viss strukturrationalisering av gruvindustrien kan åstadkommas genom statens förmedling. Staten skulle därvid i angivet syfte utnyttja de andelsrätter i gruvföretagen i Norrbotten, som redan med gällande lagstiftning tillkommer kronan såsom jordägare eller på grund av gruvlagens bestämmelser om kronoandel. Likaledes har i några remissyttranden betonats, att förhållandena liksom hittills läser kunna regleras genom privaträttsliga avtal — avseende exempelvis överlåtelse eller byte av inmutningsrätter eller sambruk av gruva — utvägar om vilka det, enligt vad som uppgivits, erfarenhetsmässigt icke erbjuder några svårigheter att uppnå enighet mellan gruvrättsinnehavarna. För egen del vill jag gärna understryka, att ett visst, ehuru begränsat statligt inflytande i rationaliserande syfte över gruvbrytningen kan utövas i fråga om gruvor, i vilka staten njuter jordägare- eller kronoandel. Självfallet kan också överenskommelser av de slag som nyss nämnts vara till gagn, när det gäller att komma till rätta med rationaliserings- och arronderingsspmålen. Några garantier för att det skulle gå att på dessa vägar uppnå önskvärda resultat anser jag emellertid knappast finnas. Med hänsyn till den vikt, som från arbetsmarknadspolitiska och andra samhälls-ekonomiska synpunkter måste tillmätas de nyssberörda önskemålen om att undvika en olämplig uppdelning av rätten till de brytvärda malmerna i Norrbotten, läser därför särskilda åtgärder icke kunna undvaras. Den av utredningen förordade temporära inskränkningen av enskildas inmutningsrätt i länet synes mig ändamålsenlig och kan sålunda förordas.

Enskilda företag lika väl som privatpersoner har under de gångna åren nedlagt ett omfattande arbete i syfte att vinna klarhet rörande mineralförekomsterna i Norrbotten. Ett förbud för enskilda att inmuta i Norrbotten kan befaras leda till betydande inskränkningar i denna hittillsvarande enskilda prospekteringsverksamhet. Som utredningen framhållit torde nämligen enskilt kapital icke stå till buds för malmletningsverksamhet, om icke den som först upptäcker en fyndighet har vissa möjligheter att förvärva bearbetningsrätt till densamma. Självfallet är en sådan utveckling ej önskvärd i och för sig. När staten övertager ansvaret för malmletningen och investerar stora belopp däri, behöver emellertid en krympning av den enskilda prospekteringen samhällsekonomiskt sett icke innebära några större olägenheter. För de närmast berörda enskilda företagen själva torde däremot inmutningsförbudet kunna komma att ställa sig olägligt. Vid remissbehandlingen har betonats, att den svenska gruvhanteringen och de svenska järn- och stålverken har ett legitimt intresse av att kunna skaffa sig erforderliga malmreserver till tryggande av råvaruförsörjningen liksom att kunna bedriva malmletning i direkt anslutning till egna kända fyndigheter, främst då sådana fyndigheter, som redan är under bearbetning. Den statliga prospekteringsverksamheten syftar naturligtvis bl. a. till att tillgodose de inhemska järn- och stålverkens malmbehov. Men dessutom torde de befogenheter att meddela dispens från inmutningsförbudet, som enligt utredningens förslag skall tillkomma Kungl. Maj:t, innebära att alla möjligheter erbjudes att i skälig omfattning tillgodose enskilda anspråk av det slag här avses. Förslaget är på denna

punkt så utformat, att dispens från inmutningsförbudet skall kunna avse tillstånd att inmuta icke blott särskilda fyndigheter utan även fyndigheter, som påträffats eller kan komma att påträffas inom ett visst i dispensbeslutet angivet område. I det senare fallet kan sålunda dispensfrågan lösas, innan prospekteringen påbörjas. Har dispensen ett sådant vidare innehåll, vinner malmlätaren säkerhet för att de resultat han kan komma att uppnå vid prospektering inom området också får utnyttjas av honom själv enligt reglerna i gruvlagen.

Rörande tillämpningen av dispensreglerna uttalar sig utredningen till förmån för en relativt omfattande dispensgivning inom de delar av Norrbottens län, som faller utanför området för den statliga malminventeringen, medan en viss återhållsamhet härutinnan förordas, såvitt gäller inventeringsområdet. I fråga om de s. k. sulfidmalmen förordar utredningen en något generösare behandling än beträffande järnmalm. Vissa av de remissinstanser, som berört frågan om dispensgivningens omfattning, har uttalat sig till förmån för en liberalare praxis än den utredningen sålunda förordat. För egen del vill jag understryka, att det självfallet icke kan komma i fråga att på detta stadium draga upp några detaljerade riktlinjer för dispensgivningen. Såsom utredningen också anmärkt läser Kungl. Maj:t få pröva inkomna dispensansökningar med utgångspunkt från behovet och önskvärdheten av enskild inmutningsverksamhet i varje särskilt fall. Enligt min mening bör därvid en betydande liberalitet visas, så att alla legitima enskilda intressen blir tillgodosedda.

Vad utredningen anfört om att samverkan bör äga rum mellan olika prospekterare, att inmutningsförbudet bör gälla all mark i Norrbotten samt att lagens giltighetstid bör begränsas till tio år, har icke närmare berörts i remissyttrandena. Även i dessa hänseenden är jag beredd att tillstyrka utredningens förslag.

Lagrådet

Såvitt angår förslaget i allmänhet gjordes inom lagrådet bl. a. följande uttalanden (prop. s. 53—56).

Justitieråden Romanus och Nordström samt regeringsrådet Holmgren:

Av motiven till det remitterade förslaget framgår att avsikten är att föranstalta om en översyn av gällande gruvlagstiftning, som är grundad på inmutningssystemet, och att vid denna översyn lämpligheten av en övergång till koncessionssystem skall prövas. Remissförslaget går nu ut på att man, utan avbidan på resultatet av den planerade utredningen, skall i så måtto temporärt övergå till ett slags koncessionssystem, att inom Norrbottens län under tio år inmutningsrätt icke skall utan Konungens tillstånd kunna beviljas annan än kronan. Uppenbarligen böra starka skäl krävas för att, på sätt som här är meningen, beträffande en från gruvnäringens synpunkt mycket betydelsefull landsdel övergiva den hittills tillämpade huvudregeln för förvärv av rätt att bearbeta de viktigare mineralfyndigheterna. Någon mera

ingående utredning i denna del förekommer icke i det betänkande av malm-utredningen som ligger till grund för förslaget.

Under remissbehandlingen av malmutredningens förslag har vidare det återopade huvudargumentet för den tilltänkta särlagstiftningen — splittringen av gruvrätterna inom länet — från olika synpunkter kritiserats ej blott av näringslivets företrädare utan även av åtskilliga statliga remissinstanser, däribland vissa särskilt sakkunniga såsom kommerskollegium, Sveriges geologiska undersökning och bergmästarna. Mot dessa invändningar har av departementschefen hävdats, att en skadlig splittring redan nu kan skönjas och att det föreligger betydande risker att splittringen ökas som en följd såväl av den planerade malminventeringen inom länet som av den tilltänkta översynen av lagstiftningen; utsikterna att på basis av gällande rättsregler eller genom överenskommelse med enskilda intressenter motverka en olämplig uppdelning av gruvrätterna betecknas vidare som ringa.

Ehuru den utredning som sålunda förebragts icke kan anses ha styrkt att behov av den ifrågasatta lagstiftningen verkligen föreligger, vilja vi, som sakna möjlighet att självständigt bedöma förefintligheten av ett sådant behov, icke motsätta oss förslagets genomförande. Därvid ha vi tagit i betraktande att samhällsekonomiska och sociala intressen kunna motivera särskilda åtgärder beträffande det nordligaste länet. Vi vilja emellertid understryka vikten av att, såsom departementschefen uttalat, vid dispensgivning en betydande liberalitet visas gentemot legitima enskilda intressen.

Justitierådet Digman:

— — —

Malmutredningen har nu föreslagit inmutningsförbud i länet under tio år i samband med en allmän järnmalmsinventering, som skall verkställas av SGU. Inventeringen skall, i vart fall i första hand, ske inom ett område, omfattande främst de norra och västra partierna av inlandet med undantag av fjällregionen. Utredningen anser det angeläget att de nuvarande rättsreglerna icke tillåtas leda till att de brytvärda malmerna i länet splittras på alltför många händer, en utveckling som utredningen anser icke kunna uteslutas. Det framgår ej huruvida man med uttalandet om den befarade splittringen av fyndigheterna åsyftar inmutningar av de nu prospekterande företagen eller om farhågorna sträcka sig till att andra kunna antagas uppträda och söka efter fyndigheter. I stort sett torde dock de inom länet nu verksamma företagen avses; övriga malmletare torde spela en underordnad roll.

När det gäller att bedöma, huruvida förslaget sådant det nu föreligger kan anses godtagbart ur allmänna rättssynpunkter med hänsyn till enskildas legitima intressen, böra följande synpunkter träda i förgrunden. Inmutningssystemet har efter överväganden före tillkomsten av gruvlagen bibehållits med hänsyn till — förutom fyndigheternas natur — att detta system ansetts bäst ägnat att locka till eftersökande av nya fyndigheter; genom att upptäckaren tillerkändes en verklig rätt till den upptäckta fyndigheten, lockades han att taga risken av de betydande kostnader, som

vore förbundna med prospektering och undersökningsarbeten. Statens intresse av inflytande inom gruvnäringen tillgodosågs genom införande av kronoandel. Situationen är nu den, att vissa enskilda företag — mot vilka anmärkning icke kan riktas i fråga om resurser och kapacitet såsom gruvföretagare — i förlitan till lagstiftningen och de uttalanden som gjorts om inmutningssystemets innebörd nedlagt mycket betydande kapital på prospektering, som siktar på att säkerställa företagets verksamhet. Den prekära ställning dessa företag försättas uti genom den föreslagna lagstiftningen framgår därav, att företagen kunna gå miste om de rättigheter, som de vid oförändrat rättsläge kunnat tillförsäkra sig. Om för dem betydelsefulla dispensansökningar ej beviljas eller om företagen eljest icke finna med sina intressen förenligt att fortsätta sin verksamhet under de nya betingelserna, kunna även deras redan förvärvade rättigheter avsevärt minska i värde.

Utredningen har i mycket ringa mån beaktat de rättssynpunkter, som här ofrånkomligen måste anläggas, och har mycket knapphändigt berört de insatser som de enskilda företagen gjort. Möjligheterna att begränsa området för inmutningsförbudet synas ej närmare ha övervägts. Såvitt av betänkan- det framgår har försök ej gjorts att komma fram på överenskommelsens väg, en väg som gruvnäringens företrädare, enligt vad som framgår av remissen, äro öppna för att beträda. Det är vidare en brist att förslaget, som rör mycket betydande intressen för gruvnäringen och därtill frågan om förtroende för lagstiftningen och statsmakternas åtgärder, tillkommit utan medverkan från näringen och på grundval av direktiv, som knappast på ett tillfredsställande sätt offentliggjort att föreslagna åtgärder voro under utredning. I remissprotokollet utlovas att en betydande liberalitet skall visas vid dispensgivningen, men det sägs också att den skall ske med utgångspunkt från behovet och önskvärdheten av enskild inmutningsverksamhet i varje särskilt fall.

Företrädarna för gruvnäringen, såväl myndigheter som enskilda, ha i regel ställt sig avvisande till förslaget. Kommerskollegium har uttalat, att det icke gives något belägg för att de enskilda gruvföretagarnas verksamhet medfört olägenheter ur de synpunkter utredningen skulle tillgodose och att övertygande skäl ej anförts för att sådana olägenheter skulle uppkomma av att den enskilda verksamheten finge fortgå under den föreslagna inventeringen. Bergmästarna anföra liknande synpunkter. SGU, som skall verkställa inventeringen, ifrågasätter också behovet av inmutningsförbudet.

Det är ett allmänt krav — även från utredningens sida — att en eventuell övergång från inmutningssystem till koncessionssystem skall föregås av en mycket grundlig utredning. I anslutning därtill kan förtjäna påpekas, att effekten av ett inmutningsförbud i Norrbotten under tio år i ett expansions- skede kan tänkas bli väl så stor som verkningarna av en allmän övergång till koncessionssystem.

Att vissa komplikationer kunna uppkomma vid tillämpningen av de gruv- rättsliga reglerna är ett känt förhållande. De ansvariga myndigheterna och

gruvnäringens organisationer ha dock den uppfattningen, att det visat sig möjligt att bemästra svårigheterna. Regler för att skapa bättre möjligheter därvidlag kunna åstadkommas såväl inom den nuvarande lagstiftningen som i samband med införande av ett koncessionssystem, därest en sådan åtgärd skulle anses önskvärd. Det kan därför ej anses motiverat eller försvarligt att åberopa sådana speciella förhållanden som skäl för att brådstörtat ändra grunderna för rätten att förvärva fyndigheter.

På nu anförda skäl anser jag mig icke kunna tillstyrka förslaget.

Motionerna

I motionerna I:778 och II:942 anföres huvudsakligen följande.

Praktiskt taget alla de rättsliga problem som beröres i propositionen har ingående övervägts vid förarbetena till gruvlagen. Efter ytterst noggranna utredningar förordades då ett inmutningssystem. Det är uppenbart att en övergång till koncessionssystemet måste föregås av en lika grundlig utredning. Motionärerna hänvisar till professor Ljungmans uttalande att det får anses helt oförenligt med hittillsvarande traditioner inom svensk civilrättslig lagstiftning att förslag av denna räckvidd framlägges på ett så bräckligt underlag som nu är fallet. Det är enligt motionärerna särskilt anmärkningsvärt att malmutredningen ej ens haft tillgång till gruvrättslig expertis. Genom föreliggande lagförslag skapas, anser motionärerna, en bakväg att införa koncessionssystemet i landet.

Redan vad sålunda anförts anses vara tillräckligt för att riksdagen skall avvisa propositionen i förevarande del. Därtill kommer emellertid de av kommerskollegium och länsstyrelsen i Västerbottens län uttalade betänkligheterna om förslaget ekonomiska konsekvenser. Vidare kommer statens dominerande ställning inom näringslivet i Norrbottens län att ytterligare markeras, om lagförslaget bifalles. Motionärerna finner att detta icke torde ligga i de berörda arbetstagarnas och kommunernas intresse. Icke minst från lokaliseringssynpunkt är det av vikt att investeringen av enskilt kapital i länet icke hindras utan stimuleras. Även rättsäkerhetssynpunkter åberopas mot förslaget. Avslutningsvis anföres i motionerna följande.

Den till synes enda grunden till föreliggande förslag synes vara departementschefens och utredningens oro inför att splittringen av inmutningar skulle komma att medföra svårigheter för gruvnäringen i Norrland. Bortsett från att en viss splittring blir en följd av inmutningssystemet — vilket som ovan sagts har betydande fördelar — har utredningens uppfattning om olägenheterna av splittringen blivit grundligt kritiserad under remissbehandlingen. Kommerskollegium, SGU och bergmästarna, vilka av lagrådet betecknas som särskilt sakkunniga, har inte uppfattningen att splittringen skulle vara besvärande. Om vidare splittringen skulle vara den enda orsaken till att lagförslaget framläggs borde — med hänsyn till övriga negativa verkningar av lagförslaget — andra vägar att lösa detta problem först prövas. Utredningen har t. ex. övervägt ett särskilt lösenförfarande. Vi vill å vår sida understryka, att en stor del av hithörande problem förmodligen kan lösas genom samarbetsavtal mellan statliga organ och enskilda företag.

Motionerna I : 7 7 9 och II : 9 4 1 innehåller såvitt nu är i fråga huvudsakligen följande.

Innebörden av förslaget är att man för det län, inom vilket landets väsentligaste malm tillgångar återfinnes, frångår gällande gruvrättsliga principer och inför ett koncessionssystem. Motionärerna delar professor Ljungmans uppfattning att det endast med ledning av ett väsentligt fylligare utredningsmaterial är möjligt att med någon grad av säkerhet bedöma den ifrågasatta ändringen av inmutningsförfarandet. Framför allt beträffande Norrbotten borde det icke komma i fråga att ens överväga genomförandet av ifrågavarande regler utan ingående utredning. Motionärerna kan ej finna skäl för de farhågor om en splittring av gruvrätterna, som utgör huvudargumentet för den tilltänkta särlagstiftningen. Det kan enligt motionärerna starkt befaras att hela gruvnäringen i Norrbotten kommer att lida skada av denna lagstiftning. Motionärerna delar den i vissa remissyttranden redovisade uppfattningen att det föreslagna dispensförfarandet icke förändrar den gjorda bedömningen och att stor risk föreligger att den enskilda malmletningen hämmas även vid en liberal dispensgivning. Motionärerna instämmer även i justitierådet Digmans uttalande om den prekära ställning, i vilken de prospekterande enskilda företagen försattes genom den nya lagstiftningen. Sammanfattningsvis anser motionärerna att ett inmutningsförbud i Norrbottens län trots dispensmöjligheterna skulle leda till en icke önskvärd nedgång i den totala malmletningsaktiviteten med åtföljande hämmande effekt på sysselsättningen i övre Norrland. Då bärande skäl dessutom saknas för den föreslagna lagstiftningen, avstyrkes densamma. — Motionärerna förklarar sig bestämt förvänta att gruvindustrin och gruvrättslig expertis — i motsats till vad fallet var i malmutredningen — blir representerade i den blivande utredningen för översyn av gruvlagstiftningen.

I motionerna I : 7 8 9 och II : 9 5 4 anföres bl. a. att det föreslagna inmutningsförbudet medför stora olägenheter från såväl sysselsättnings- som lokaliseringssynpunkt. Vissa av olägenheterna kan dock mildras genom en liberal dispensgivning. Motionärerna anger i detta hänseende följande riktlinjer.

Utgångspunkten för inmutningsförbudet anges i propositionen vara att underlätta en malminventering inom Norrbottens län. Då bör dispens från förbudet medges i alla de fall, då inmutning inte rimligen kan anses kollidera med önskemålet om en väl genomförd inventering. Således bör bl. a. generell dispens gälla vid sökande efter sådana mineral, som ej omfattas av malminventeringen. Generell dispens bör vidare gälla för företags inmutningar inom områden, i avseende på vilka företaget före lagens ikraftträdande gjort utredningar eller i övrigt företagit prospekteringar. Så snart ett företag har tidigare inmutningar inom visst område, bör dispens generellt givas för inmutning inom området.

Specialmotivering

I propositionen har (s. 34—43) vid varje lagrum redogjorts för utredningens specialmotivering för dess förslag i motsvarande del samt för remissyttrandenas innehåll såvitt avser bestämmelsernas närmare utformning. Vidare har i propositionen intagits det till lagrådet remitterade lagförslaget (s. 45 f) och utredningens utkast till författningstext (s. 47 f). Utskottet får i nämnda delar hänvisa till propositionen, i den mån redogörelse ej lämnas nedan.

Beträffande de särskilda stagandena har anförts bl. a. följande.

1 §.

Departementschefen vid lagrådsremissen

Medan s. k. ommutningar såsom kan utläsas ur tabellen (prop. s. 51) synes ske i betydande utsträckning, torde de möjligheter att erhålla förlängning av undersökningstiden, som bestämmelserna i 19 § gruvlagen medger, utnyttjas ganska sparsamt. I sistnämnt hänseende må hänvisas till upprättade tabeller om meddelade förlängningsbeslut (prop. s. 52). Den ringa omfattning vari förlängningsmöjligheterna utnyttjats torde bero på att behovet av längre undersökningstider än som tillkommer inmutaren direkt på grund av gruvlagens bestämmelser, d. v. s. tre år från dagen för mutsedels utfärdande, i betydande utsträckning i praktiken tillgodosetts på en annan väg än den av lagstiftaren anvisade, nämligen genom ommutning. Möjligheten till förlängning enligt 19 § gruvlagen beröres icke av förevarande lag och kan alltså fortfarande utnyttjas i stället för ommutning. Med hänsyn härtill synes det icke erforderligt att, såsom kammarkollegiet föreslagit, från den nya lagens tillämpningsområde undantaga ommutningarna.

I övrigt har den av utredningen förordade grundläggande regeln i förevarande paragraf om inskränkning i rätten att inmuta inom Norrbottens län i och för sig lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. För egen del anser jag mig kunna biträda utredningsförslaget på denna punkt. Paragrafen bör sålunda upptagas i enlighet med förslaget.

2 och 3 §§.

Utredningen

Om de villkor som enligt 2 § andra stycket må förenas med Konungens tillstånd anför utredningen följande.

Utredningen har tidigare såsom önskvärt framhållit, att man inom den nya lagens ram och med dess hjälp organiserar en samverkan mellan dem som önskar deltaga i framtida prospekteringsverksamhet i Norrbotten. Tillika har betonats att Kungl. Maj:t bör tilläggas befogenhet att föreskriva bl. a. de villkor för medgivanden enligt den nya lagen, som kan behövas för

att uppnå ett sådant syfte. En bestämmelse om Kungl. Maj:ts rätt att föreskriva villkor har också upptagits under förevarande paragraf. Några mera detaljerade riktlinjer för hur prospekteringsförfarandena i de särskilda fallen bör samordnas finner sig utredningen icke kunna lämna. Detaljavgörandena kräver nämligen en nära kännedom om vilka företag som kommer att deltaga i prospekteringssamarbetet liksom om de tekniska och ekonomiska resurser, som kommer att stå dessa företag till buds vid den tidpunkt, då arbetet skall utföras. Till detta kommer så att de mätningar och undersökningar i övrigt, som SGU torde komma att verkställa under regionalprospekteringen, uppbygges av så många tekniska faktorer och vetenskapliga överväganden, att vissa svårigheter kan visa sig uppkomma i praktiken, när det gäller att ersätta SGU:s arbeten med arbeten utförda av annan. I och för sig kan detta förhållande icke anses vara särskilt anmärkningsvärt. Prospekteringstekniken är ju aldrig identiskt lika och utvecklingen går ständigt framåt. Flera exempel kan anföras på att en prospekterare funnit malm, oaktat egen eller andras prospektering förhållandevis nyligen gått över området.

Även andra villkor än sådana som direkt tar sikte på en samverkan mellan malmetarna inom Norrbotten bör kunna komma i fråga. Från det allmännas synpunkt kan det t. ex. vara av värde, om sökanden — för att kännedom om de geologiska förhållandena skall ökas — åläggas att efter undersökningsarbetenas avslutande till SGU eller annan myndighet lämna sammanfattande redogörelser och översiktliga geologiska och geofysiska kartor.

Departementschefen vid lagrådsremissen

I vissa fall torde dispens avseende inmutning för exempelvis järnmalm icke böra komma i fråga, medan något hinder för dispens avseende inmutning för andra mineral icke föreligger. Avfattas dispensregeln i 2 § i överensstämmelse med utredningens förslag så, att dispens må lämnas beträffande — förutom fyndigheter i allmänhet — även fyndigheter av visst slag, öppnas möjligheter för en mera omfattande dispensgivning. Därigenom gagnas främst sådana företag, vilkas prospekteringsverksamhet är inriktad på annat än järnmalm, exempelvis sulfidmalmer. I fråga om järnmalmerna torde nämligen i enlighet med utredningens i det föregående berörda uppfattning större restriktivitet komma att iakttagas vid dispensgivningen.

Beträffande de i utredningens lagutkast under 3 § intagna bestämmelserna kan jag förorda såväl den särskilda föreskriften om anvisande av utmål, när Kungl. Maj:t meddelat tillstånd till inmutning av fyndigheter av visst slag, som stadgandet att inom utmålet icke må brytas inmutningsbara mineral av annat slag än det tillståndet avser, med mindre så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande. Såsom utredningen betonat, bör sistnämnda behov vara av gruvteknisk och ej ekonomisk karaktär. Detta förhållande torde även böra komma till uttryck i lagtexten (jfr 52 § första stycket gruvlagen). Däremot anser jag det icke påkallat att såsom utredningen föreslagit begränsa gruvinnehavarens rätt att tillgodogöra sig mineral, som är av annat slag än det med dispensansökningen avsedda men som

enligt vad nyss nämnts måste brytas tillsammans med detta. En sådan bestämmelse lärer nämligen kunna medföra betydande olägenheter för gruvinnehavaren och begränsa värdet för honom av dispensen utan att praktiskt sett i nämnvärd grad gynna lagens syfte. De påföljder för mineralbrytning i strid mot 3 § som intagits under 5 § synes mig för övrigt tillräckliga till förhindrande av missbruk av rätten att i vissa situationer bryta andra mineral än dem som dispensen avser. Till förekommande av tveksamhet torde det böra angivas i 3 §, att gruvinnehavaren är berättigad att tillgodogöra sig mineral, varom nu är fråga.

I övrigt har jag intet att erinra mot vad utredningen anført och föreslagit beträffande dessa paragrafer. Dock torde vissa formella jämkningar böra vidtagas i paragraferna. Jag vill understryka att de villkor, som må förknippas med ett tillstånd enligt 2 §, endast bör vara av den karaktär och be-
lyngade av de syften utredningen angivit.

I det till lagrådet remitterade förslaget hade 3 § följande lydelse.

Har Konungen — — — utmål anvisas inmutaren allenast på grund av påvisad förekomst av mineral av det slag tillståndet avser. Inom utmålet må icke brytas inmutningsbara mineral av annat slag än det tillståndet avser, med mindre så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om mineral som avses med tillståndet. Sålunda brutet mineral må gruvinnehavaren tillgodogöra sig.

4 §.

Utredningen

Vid upprättandet av förslaget till bestämmelserna i paragrafens första stycke, vilket avser ingivandet av ansökning om Kungl. Maj:ts tillstånd till inmutning och formerna för den fortsatta behandlingen av denna ansökan, har utredningen eftersträvat att uppnå överensstämmelse med reglerna i 6 och 8 §§ gruvlagen. Av 1 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m. följer, framhåller utredningen, att ansökningen må sändas till bergmästaren med posten i betalt brev. Den bergmästare som avses i lagrummet är bergmästaren i norra distriktet, vilket omfattar bl. a. Norrbottens län.

Paragrafens andra stycke behandlar det fall, att ansökning om Kungl. Maj:s tillstånd ingivits till bergmästaren i samband med ansökning om inmutningsrätt enligt gruvlagen 2 § första stycket. I överensstämmelse med vad som gäller enligt 8 § andra stycket gruvlagen föreslås ansökningen om inmutningsrätt då vila i avbidan på Kungl. Maj:ts beslut i tillståndsfrågan.

Departementschefen vid lagrådsremissen

Vad utredningen föreslagit synes icke giva anledning till erinran, varför stadgandet bör upptagas i överensstämmelse med dess förslag.

5 §.

Remissinstanserna

Professorn S. Ljungman, vars yttrande som förut sagts åberopats av Svenska gruvföreningen, framhåller, att den föreslagna möjligheten att genom vitesföreläggande övervaka efterlevnaden av de villkor Kungl. Maj:t ställer i »koncessionen» är av principiell betydelse. Därigenom lämnas nämligen en obegränsad sanktion åt planekonomisk övervakning, låt vara att liknande möjligheter förekommer vid koncession enligt stenkolslagen och uranlagen.

Departementschefen vid lagrådsremissen

Några principiella betänkligheter anser jag icke möta mot att, såsom utredningen föreslagit, möjliggöra vitesföreläggande mot den som underlåter att uppfylla av Kungl. Maj:t föreskrivna dispensvillkor. Paragrafens första stycke torde sålunda kunna upptagas i överensstämmelse med utredningens förslag.

Andra stycket i paragrafen torde behöva jämkas för att överensstämma med 3 § i dess av mig förordade lydelse.

Något stadgande om skyldighet för domstol att underrätta bergmästaren om beslut, varigenom inmutningsrätt förklarats förverkad, synes med hänsyn till vad som föreskrives i 78 § gruvlagen icke erforderligt. Det av utredningen förordade tredje stycket i paragrafen torde följaktligen kunna utgå.

I det till lagrådet remitterade förslaget hade lagrummet följande lydelse.

Underlåter den — — — sina skyldigheter.

Den som bryter mineral i strid mot 3 § dömes till dagsböter. Är brottet grovt, skall därjämte den inmutningsrätt, varom är fråga, förklaras förverkad.

Lagrådet angående 1—5 §§

Lagrådet anförde beträffande 1—5 §§ följande (prop. s. 56—57).

Enligt 2 § första stycket i förslaget skall Konungens tillstånd till inmutning kunna begränsas att avse fyndighet av visst slag. Inom ett på sådan inmutning grundat utmål skall enligt 3 § andra punkten icke få brytas inmutningsbara mineral av annat slag än det tillståndet avser, med mindre så erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om mineral som avses med tillståndet.

Förslaget i denna del innebär ett avsteg från vad som eljest gäller enligt gruvlagen, nämligen att inmutning medför rätt att bryta inmutningsbara mineral av alla slag. Med en sådan begränsning av inmutarens rätt kunna övriga inmutningsbara mineral ej tillgodogöras av någon. Inmutningsrätt kan nämligen icke erhållas till ett område, som redan omfattas av inmutning, eftersom inmutning utgör hinder enligt 5 § 8) i gruvlagen. Någon tidsbegränsning för gruvrättens bestånd kan ej upptagas som dispensvillkor.

Även ett annat förhållande bör i detta sammanhang beaktas. Till 3 § andra punkten i förslaget anknytes straffbestämmelsen i 5 § andra stycket och den i samband därmed meddelade föreskriften att, om brottet är grovt, den inmutningsrätt varom är fråga skall förklaras förverkad. Beträffande förverkandet hänvisas i motiven till att 57 § gruvlagen blir tillämplig. Det är emellertid att märka, att den förverkandesituation som där avses är av annan natur än det straffrättsliga förverkandet enligt förslaget. Någon motsvarighet finns ej i gruvlagen; jämför 73 §. Bestämmelserna i 57 § äro till sin innebörd mindre lämpliga för ett fall som det ifrågavarande; bl. a. får gruvinnehavaren behålla de brutna och uppfordrade mineralen. Därtill kommer att om olaglig brytning enligt förslaget försiggår i en fyndighet, där exempelvis kronan är delägare på grund av kronoandel — det kan tänkas att den enskilde på grund av arrende av kronoandelen eller brytningsvitsord ensam verkställer den brytning varom är fråga — förverkandet drabbar även kronans andel i fyndigheten.

På grund av vad nu anförts får lagrådet föreslå att föreskrifterna i 3 § andra och tredje punkterna samt stadgandet i 5 § andra stycket få utgå. I 3 § första punkten synes det förtydligandet böra göras, att utmål i där åsyftat fall må anvisas allenast om inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral av det slag tillståndet avser i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan med avseende på detta mineral göras till föremål för gruvdrift (jämför 2 § tredje stycket gruvlagen).

Skulle vad nu anförts ej beaktas och stadgandet i 5 § andra stycket alltså bibehållas, får lagrådet föreslå, att förverkandet bestämmes skola avse de olagligen brutna mineralen eller, om de ej finnas i behåll, deras värde. Vidare föreslår lagrådet, med hänsyn till de skiftande situationer särskilt med avseende på rätten till fyndighet som kunna föreligga, att förverkandet ej göres obligatoriskt.

I 2 § andra stycket i förslaget stadgas att tillstånd till inmutning må förbindas med de villkor, som finnas påkallade. Enligt utredningen bör i dispensärende viss tid kunna föreskrivas, inom vilken ansökning om inmutningsrätt skall ingivas. Vidare böra sådana villkor kunna uppställas som direkt taga sikte på en samverkan mellan malmletarna inom länet eller avse åläggande att efter undersökningsarbetenas avslutande till Sveriges geologiska undersökning eller annan myndighet lämna sammanfattande redogörelser samt översiktliga geologiska och geofysiska kartor. Departementschefen understryker att de villkor, som må förknippas med ett tillstånd enligt 2 §, endast böra vara av den karaktär och betingade av de syften som utredningen angivit.

De villkor som avses äro alltså sådana som hänföra sig till inmutningsansökning och undersökningsstadiet. Det må observeras, att endast vissa av de villkor som avses i 2 § andra stycket äro villkor i egentlig mening, d. v. s. sådana som utgöra förutsättning för erhållande av inmutning. Andra villkor äro av den natur, att fullgörande kan framtvingas med stöd av vitesbestäm-

melsen i 5 § första stycket. Detta förhållande synes dock ej behöva medföra en ändring av lagtexten.

Efter undersökningsstadiet bör inmutarens rätt helt regleras enligt gruvlagen. Bestämmandet av utmål och eventuell utvidgning av utmålet sker alltså enligt gruvlagens regler. Ytterligare må framhållas, att vid beviljande av dispenser bör uppmärksammas att Konungens tillstånd till inmutning i vissa fall erfordras enligt 5 § gruvlagen ävensom enligt 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Departementschefen vid anmälan av lagrådets utlåtande

Beträffande lagrådets uttalande i dessa delar anförde departementschefen följande (prop. s. 59).

Jag har icke något att erinra mot lagrådets förslag, att föreskrifterna i 3 § andra och tredje punkterna samt stadgandet i 5 § andra stycket skall utgå. Även det i 3 § första stycket förordade förtydligandet — att utmål i där åsyftat fall må anvisas allenast om inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral av det slag tillståndet avser i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan med avseende på detta mineral göras till föremål för gruvdrift — synes böra godtagas. Jag vill därvid understryka vikten av att ansökningar om utmål i dessa fall prövas med synnerlig noggrannhet och att hänsyn vid prövningen tages uteslutande till mineral av det slag tillståndet avser.

Övergångsbestämmelserna

Utredningen

Utredningen finner att lagens tvingande karaktär medför särskilda problem i fråga om ansökningar, som inkommit till bergmästaren före lagens ikraftträdande men som ännu ej lett till beslut om inmutningsrätt. Ansökningar som inkommit före offentliggörandet av utredningens förslag anses kunna tillåtas ge upphov till inmutningsrätt enligt gruvlagens regler utan hinder av den nya lagen. Beträffande ansökningar, som inges efter förslagens framläggande, är emellertid enligt utredningens mening förhållandet ett annat. Utredningen anser att särskilda bestämmelser uppenbarligen fordras för att förebygga att den fria inmutningsrätten under tiden fram till lagens ikraftträdande utnyttjas på ett sådant sätt att genomförandet av lagens syfte äventyras. Lagen bör därför tillämpas i första hand på sådana efter förslagens offentliggörande gjorda ansökningar, som vid ikraftträdandet ännu icke lett till att inmutningsrätt beviljats.

Utredningen framhåller vidare att tiden mellan offentliggörandet och ikraftträdandet oundvikligen blir så lång att därunder ingivna ansökningar om inmutningsrätt i viss utsträckning hinner beviljas. Utredningen har ansett frågan om verkningarna härav föranleda särskild uppmärksamhet. Det-

ta problem kan enligt utredningen icke lösas på annat sätt än genom förklaring att beslut, varigenom inmutningsrätt beviljas i anledning av ansökan som inkommit efter förslagets offentliggörande i princip skall vara utan verkan. Utredningen anför vidare.

Utredningen är väl medveten om de principiella betänkligheter som kan hysas mot att lagen gives retroaktiv tillämpning beträffande vissa redan uppkomna rättigheter. Häremot kan emellertid framhållas, att den på civilrättens område gällande huvudregeln att ny lag icke bör givas tillbakaverkande kraft ingalunda är undantagslös. Tvärtom har lagstiftaren under årens lopp vid flerfaldiga tillfällen frångått denna regel. Undantagen har genomgående berättigats av ett starkt offentligt intresse. En grupp av fall där ingripande ansetts kunna ske mot bestående rättigheter avser den situationen, att man stått i begrepp att införa nya tvingande lagbestämmelser och risk förelegat att de personer, mot vilka lagstiftningen skulle riktas, komme att utnyttja tiden intill dess den trätt i kraft för att sluta avtal, på vilka lagen normalt icke skulle bli tillämplig. (Jfr en vid prop. 1943: 320 fogad utredning, som på särskilt uppdrag verkställdes av numera professorn K. Rodhe beträffande frågan om och i vad mån retroaktiv civillagstiftning är förenlig med svensk grundlag och eljest vedertagna principer för lagstiftning, närmast anf. prop. s. 52 f.). Några exempel må nämnas. I lag den 23 maj 1924 (nr 143) om ändrad lydelse av lagen den 12 maj 1917 om tillägg till 1896 års lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring stadgades bl. a., att inom område för vilket enligt förordnande stadsplan skulle upprättas ägostyckning icke finge ske på sådant sätt att markens ändamålsenliga bebyggande försvårades. På hemställan av lagrådet, som befarade att föreslagen lagändring under tiden före ikraftträdandet skulle eluderas genom överlåtelser för ägostyckning (prop. 1924: 205 s. 20), föreskrevs i övergångsbestämmelserna att lagen skulle äga tillämpning jämväl beträffande ägostyckning, för vilken förordnande meddelats eller avtal om överlåtelse skett under viss tid före lagens ikraftträdande, allt såvitt ej fastställde meddelats å förrättningen före lagens ikraftträdande. I en samma dag utfärdad lag med liknande innehåll i fråga om avsöndringar stadgades, att lagen skulle äga tillämpning jämväl beträffande avsöndring som skett under sagda tid, dock ej där fastställelse å avsöndringen meddelats innan den nya lagen trädde i kraft. Ett exempel från en senare tid utgör lagen den 20 december 1946 om kontroll å överlåtelse av vattenkraft, enligt vilken förvärv av vattenkraft av viss storlek underkastades offentlig prövning i fråga om vederlagets skälighet och nedsättning kunde föreskrivas beträffande vederlag som ej befanns vara skäligt. Lagen, vilken trädde i kraft den 24 december 1946, skulle enligt övergångsbestämmelserna äga tillämpning jämväl å förvärv som skett före lagens ikraftträdande men efter den 15 november 1946, vilken dag proposition i ämnet framlagts. I detta lagstiftningsärende uttalade föredragande departementschefen med anledning av erinringar från lagrådets sida bl. a., att det enligt hans mening vore av värde, att icke under tiden för lagförslagets behandling i riksdagen träffades avtal om överlåtelse av vattenkraft till priser som ej kunde kontrolleras. Några större principiella betänkligheter ansåg departementschefen ej möta mot att låta lagstiftningen gälla avtal, som ingåtts efter det lagförslaget blivit känt (prop. 1946: 380 s. 13).

Skälen för att den nu föreslagna lagen på sätt förut angivits ges tillbakaverkande kraft under tiden efter förslagets framläggande får speciell tyngd genom den särskilda egenskap hos inmutningsinstitutet som gör det möjligt att utan vederlag till ringa kostnad förvärva inmutningsrätter i hart när obegränsat antal. Sistnämnda förhållande medför allt utan retroaktiv tillämp-

ning skulle genomförandet av lagens syfte kunna omintetgöras i ojämförbart mycket större omfattning än vad i motsvarande fall skulle ha varit praktiskt möjligt exempelvis i fråga om de äldre lagar som berörts ovan. Den omständigheten att inmutningsrätt grundas genom åtgärd av offentlig myndighet och ej genom avtal torde icke böra tillmätas någon avgörande betydelse i sammanhanget. Om den retroaktiva verkan såsom föreslagits begränsas till att gälla inmutningsrätter, beviljade med anledning av ansökningar, som ingivits efter det förslaget blivit känt, synes enligt utredningens mening några allvarigare betänkligheter icke behöva hysas mot en lagbestämmelse av förevarande slag.

En sådan bestämmelse synes dock kräva en mindre modifiering för undvikande av obilliga konsekvenser i vissa situationer. Utredningen åsyftar härvid främst det fallet att en ansökan, på grund av vilken inmutningsrätt beviljats före lagens ikraftträdande, föregåtts av omfattande, före förslagets offentliggörande utförd prospekteringsverksamhet men till följd av tidsbrist eller av annat skäl ingivits först efter offentliggörandet. Med hänsyn till dylika fall bör Kungl. Maj:t ha möjlighet att, efter ansökan inom tre månader från lagens ikraftträdande, förordna att inmutningsrätt som grundas på ansökan ingiven efter offentliggörandet skall bestå. Sådan inmutningsrätt bör tills vidare bestå och bli utan verkan först då tre månader förflutit efter lagens ikraftträdande utan att ansökan om dess fortsatta bestånd ingivits eller, om ansökan gjorts, då densamma avslagits av Kungl. Maj:t. Utredningen förutsätter att ansökningar kan avgöras skyndsamt. — Föreligger omständigheter som nyss sagts i fråga om inmutningsansökan, som ingivits efter förslaget framläggande men ännu vid lagens ikraftträdande ej lett till beslut om beviljande av sådan rätt, bör hänsyn kunna tagas här till vid Kungl. Maj:ts prövning av eventuell dispensansökan enligt 2 § i den nya lagen.

Remissyttrandena

De föreslagna övergångsbestämmelserna tillstyrkes av *länsstyrelsen i Norrbottens län*.

Hovrätten för Övre Norrland, kammarkollegiet, kommerskollegium och bergmästarämbetet i norra distriktet avstyrker utredningens förslag i vad därigenom lagen gives retroaktiv tillämpning.

Hovrätten för Övre Norrland anser sålunda starka principiella betänkligheter föreligga mot att i efterhand göra giltigheten av ett av offentlig myndighet fattat beslut beroende på diskretionär prövning av Kungl. Maj:t. I vart fall bör enligt hovrättens mening övergångsbestämmelserna till undvikande av rättsförluster kompletteras med föreskrifter dels om automatisk förlängning av tiden för sökande av utmålsförrättning, motsvarande tiden från dagen för bergmästarämbetets beslut om inmutningsrätt till dess Kungl. Maj:ts beslut om inmutningsrättens fortbestånd föreligger, dels ock om möjlighet till ersättning av statsmedel för de med ansökningen förenade kostnaderna till dem vilkas inmutningsrätter icke blir bestående.

Den föreslagna retroaktiviteten inger enligt *kammarkollegiet* betänkligheter ur skilda synpunkter. En sammanställning av 9 § 1 mom. gruvlagen och de föreslagna övergångsbestämmelserna visar, att det från dagen för betänkandets avlämnande till lagens ikraftträdande skall föreligga ämbets-

skyldighet för bergmästaren i norra distriktet att meddela beslut, vilka principiellt och därest ej i särskild ordning annorlunda förordnas skall vara utan verkan. Denna anordning är enligt kollegiets mening olämplig.

Kommerskollegium anser, att den retroaktiva utformning övergångsbestämmelserna fått är ägnad att på ett icke godtagbart sätt inkräkta på enskilda gruvföretagares möjligheter att fullfölja redan utförda prospekteringar genom att söka inmutning. Det kan enligt kollegium icke sägas vara något allmänt intresse att på angivet sätt inkräkta på sådana gruvföretagares rätt. Överhuvud anser kollegium icke de anförda skälen för de föreslagna retroaktiva bestämmelserna vara bärande. I samma riktning uttalar sig *bergmästarämbetet i norra distriktet*.

Departementschefen vid lagrådsremissen

Den nya lagen torde få träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Såsom föreslagits bör dess giltighetstid vara begränsad till ungefär tio år. Den bör sålunda gälla till och med den 31 december 1972. Tillkommer dessförinnan en ny gruvlagstiftning, kan det självfallet bli erforderligt eller lämpligt att upphäva eller ändra förevarande lag.

Såsom både utredningen och några remissinstanser framhållit kan vissa principiella betänkligheter anföras mot att giva den nya lagen tillbakaverkande kraft. Det är sålunda icke helt tillfredsställande vare sig att ett i laga ordning tillkommet beslut av bergmästaren, varigenom inmutningsrätt beviljats, för sin fortsatta giltighet blir beroende av Kungl. Maj:ts diskretionära prövning eller att hinder uppkommer för enskilda malmletare att genom inmutning fullfölja prospekteringsarbeten, som utförts innan förslaget om inmutningsförbud givits offentlighet. Emellertid skulle genomförandet av lagens syften kunna helt eller delvis omintetgöras, om icke bestämmelser meddelades av retroaktiv innebörd. Detta skäl synes mig vara av den styrka, att de nämnda betänkligheterna måste vika. I detta hänseende torde jag även få hänvisa till att, såsom utredningen framhållit, lag i liknande fall tidigare givits viss tillbakaverkande kraft.

I enlighet med utredningens förslag bör i övergångsbestämmelserna inskrivas befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna om fortsatt bestånd av inmutningsrätter, vilka eljest skolat vara utan verkan. I fråga särskilt om hinder för inmutning, avsedd att säkra resultatet av tidigare prospekteringar, vill jag i detta sammanhang framhålla, att Kungl. Maj:t torde få förutsättas taga särskild hänsyn till sådan omständighet vid utövandet av nämnda befogenhet. Liksom vid prövning av ansökning om dispens enligt lagens 2 § torde för övrigt vid den nu avsedda prövningen betydande liberalitet alltid böra visas.

Enligt utredningens förslag skall bestämmelsen om tillbakaverkande kraft gälla i fråga om inmutningsbeslut i anledning av ansökning, som inkommit till bergmästaren den dag utredningsförslaget offentliggjordes, d. v. s. den 28

januari 1963, eller därefter. Jag förordar den begränsningen att endast beslut i anledning av ansökningar, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter, skall beröras av bestämmelsen. Nämnda dag beräknar jag kunna anmäla frågan om proposition i ämnet.

En remissinstans har som framgår av vad i det föregående anförts föreslagit att övergångsbestämmelserna skall kompletteras med ett stadgande om viss automatisk förlängning av tiden för sökande av utmålsförrättning. Då dröjsmål med igångsättande av undersökningsarbeten varit motiverat med hänsyn till övergångsbestämmelsernas innehåll, synes detta kunna beaktas vid prövning av ansökan om förlängning av undersökningstiden enligt 19 § tredje stycket gruvlagen. Med hänsyn härtill torde någon föreskrift i förevarande lag av det innehåll som föreslagits i remissyttrandet icke vara erforderlig. Däremot synes ett i samma remissyttrande framfört annat förslag böra vinna beaktande. Enligt detta bör möjlighet beredas till ersättning av statsmedel för de med ansökningen förenade kostnaderna till dem vilkas inmutningsrätter icke blir bestående. Någon särskild författningsbestämmelse härom torde icke erfordras. Efter ansökning torde medel för ifrågavarande ändamål få anvisas av Kungl. Maj:t från det under trettonde huvudtiteln upptagna anslaget för oförutsedda utgifter.

Med anledning av vad sålunda anförts torde — i väsentlig överensstämmelse med utredningens förslag — beträffande övergångsförhållandena böra stadgas följande. Den nya lagen skall icke utgöra hinder mot beviljande av inmutningsrätt på grund av ansökning, som inkommit till bergmästaren före den 19 april 1963. Före lagens ikraftträdande meddelat beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter skall vara utan verkan, såframt icke Kungl. Maj:t efter ansökning, som ingivits till bergmästaren inom tre månader från ikraftträdandet, förordar att inmutningsrätten skall bestå. Sedan ansökning om inmutningsrättens fortbestånd inkommit till bergmästaren, skall med den förfaras på sätt i 4 § första stycket för där angivet fall är stadgat. Bergmästaren skall sålunda med eget utlåtande vidarebefordra ansökningen till länsstyrelsen, som har att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Kungl. Maj:t.

Lagrådet

Bland övergångsbestämmelserna i förslaget har upptagits ett stadgande, enligt vilket före lagens ikraftträdande meddelat beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökning, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter, skall vara utan verkan, såframt icke Konungen efter ansökning, som ingivits till bergmästaren inom tre månader från ikraftträdandet, förordnar att inmutningsrätten skall bestå. Detta stadgande är enligt lagrådets mening ägnat att väcka allvarliga betänkligheter. Under tiden mellan den 19 april 1963 och lagens ikraftträdande skall bergmästaren behandla inkommande inmutningsansökningar på samma

sätt som hittills och vara skyldig att, om hinder ej föreligger enligt gruvlagen, jämväl bevilja dem; det må i detta sammanhang erinras om att enligt 9 § 1 mom. gruvlagen bergmästaren skall meddela besked över inmutningsansökning så snart ske kan och sist inom 30 dagar efter det ärendet kommit i sådant skick, att detsamma kan företagas till slutligt avgörande. Enligt ifrågavarande övergångsbestämmelse skulle emellertid den föreslagna lagens ikraftträdande medföra, att ett sådant inmutningsbeslut blir »utan verkan», såframt ej dispens beviljas. Såvitt för lagrådet är känt har något stadgande av motsvarande innebörd icke tidigare förekommit. Framhållas må att de i utredningens betänkande omnämnda övergångsbestämmelserna till lagarna av den 23 maj 1924 icke inneburo något upphävande av före lagens ikraftträdande meddelade beslut av myndighet; beträffande retroaktiviteten hade nämligen undantag gjorts för fall då fastställelse av ägostyckningen respektive avsöndringen meddelats före ikraftträdandet.

Som motivering för ovannämnda principiellt betänkliga stadgande har departementschefen anfört, att genomförandet av lagens syften skulle kunna helt eller delvis omintetgöras, om icke bestämmelser meddelades av retroaktiv innebörd. Dessa farhågor synas emellertid vara överdrivna. För lagrådet har upplysts, att under den tid som förflutit sedan utredningens förslag framlades och fram till den 1 april 1963 antalet inmutningsansökningar från enskilda ej varit särskilt stort och att dessa ansökningar kunde antagas vara av sådan beskaffenhet att skäl till dispens förelegat, om de omfattats av övergångsbestämmelsen.

Av anförda skäl kan lagrådet icke godtaga ifrågavarande övergångsbestämmelse. Lagrådet hemställer, att tredje och fjärde punkterna i övergångsbestämmelserna utgå.

Departementschefen vid anmälan av lagrådets utlåtande

I anledning av lagrådets utlåtande i denna del anförde departementschefen följande (prop. s. 59—60).

Beträffande övergångsbestämmelserna har enligt lagrådets utlåtande upplysts, att under den tid som förflutit sedan utredningens förslag framlades och fram till den 1 april 1963 antalet inmutningsansökningar från enskilda ej varit särskilt stort och att dessa ansökningar kunde antagas vara av sådan beskaffenhet att skäl till dispens förelegat, om de omfattats av de övergångsbestämmelser vilka upptagits i det till lagrådet remitterade lagförslaget. Att antalet inmutningsansökningar från enskilda under angivna tid varit ganska ringa kan emellertid sammanhänga med att i utredningens betänkande föreslagits, att bestämmelsen om tillbakaverkande kraft skulle gälla i fråga om inmutningsbeslut i anledning av ansökningar, som inkommit till bergmästaren den dag förslaget offentliggjordes, den 28 januari 1963, eller senare. Hade utredningens förslag icke innehållit en regel av denna innebörd, skulle måhända inmutningsverksamheten i Norrbotten ha haft större omfattning under ifrågavarande tid. Uppgiften om den ringa inmut-

ningsverksamheten kan därför icke anses vara ägnad att vederlägga min tidigare uttalade mening, att genomförandet av lagens syften skulle kunna helt eller delvis omintetgöras, om icke bestämmelser meddelades av retroaktiv innebörd. Den omständigheten att dessa bestämmelser kan leda till upphävande av meddelade beslut av myndighet, medan de fall då retroaktiv lagstiftning tidigare genomförts främst gällt träffade avtal, anser jag principiellt sett vara av underordnad betydelse. Jag finner mig alltså icke böra frångå min tidigare ståndpunkt i frågan men vill ånyo understryka, att en betydande liberalitet är motiverad vid prövning av ansökningar om inmutningsrätters fortbestånd.

Utöver tidigare berörda ändringar torde vissa redaktionella jämkningar få vidtagas i lagförslaget.

Motionerna

I samtliga motioner riktas kritik mot den föreslagna övergångsbestämmelsen.

Enligt motionerna I:778 och II:942 talar sålunda rättssäkerhetssynpunkter för att lagförslaget ej oförändrat genomföres. Förslaget att lagen skall få tillbakaverkande kraft anses betänkligt. Motionärerna finner det anmärkningsvärt att departementschefen trots den starka kritiken från lagrådet och kommerskollegium ej funnit skäl att slopa bestämmelsen om retroaktiv tillämpning av lagen.

I motionerna I:779 och II:941 framhålles att det från principiell rättssynpunkt mest betänkliga hos lagförslaget är dess retroaktiva verkan. Motionärerna instämmer med lagrådets uttalande i ämnet och hänvisar även till de remissyttranden, vari förslaget såvitt nu är i fråga avstyrkts. Det bör enligt motionärerna över huvud taget vara mycket starka skäl för en retroaktiv lagstiftning men alldeles särskilt när det som nu är fråga om en ny form av retroaktivitet.

Uttalanden av i huvudsak samma innebörd göres i motionerna I:789 och II:954. Dessa motionärer tillägger att företag, som redan inlett prospektering inom ett område, riskerar på grund av övergångsbestämmelsen att ett ekonomiskt utnyttjande av en fyndighet omöjliggöres och att redan företagna investeringar förloras. Även sådana företag, som ej prospekterat inom visst område, bör enligt motionärerna åtnjuta det rättsäkerhetsskydd som den allmänna principen om förbud mot retroaktivitet innebär.

Offentlig utredning

Kungl. Maj:t har den 28 juni 1963 bemyndigat chefen för justitiedepartementet att tillkalla sakkunniga med uppdrag att verkställa den i förevarande proposition aviserade allmänna översynen av gruvlagstiftningen. I direktiven anföres bl. a. följande.

Inmutningssystemet kan sägas ha blivit accepterat i svensk gruvrätt under förra hälften av 1700-talet och har sedan dess tillämpats i vårt land. Under förarbetena till 1938 års gruvlag diskuterade man emellertid vid olika tillfällen frågan om det system, som borde komma till användning för den nya lagstiftningen. I direktiven till 1920 års gruvlagstiftningssakkunniga framhöll sålunda föredragande departementschefen, att inmutningsrätten, sådan den utformats i då gällande gruvlagstiftning, icke tillbörligen tillgodosåg det allmännas berättigade krav och lätt medförde mindre önskvärda resultat. Själva utgångspunkten för lagstiftningen, nämligen att tillgodogörandet av landets mineralfyndigheter främjades genom utsikten av ekonomisk vinst för upptäckaren, ansågs visserligen i och för sig beaktansvärd och hade tidigare ägt än större berättigande. Men det kunde icke anses rationellt, att upptäckarintresset allt fortfarande tillgodosågs i den obegränsade utsträckning, som vore fallet enligt ett på fri inmutnings- och brytningsrätt grundat system. Det spörsmål, som de sakkunniga i första rummet borde taga under omprövning, måste därför bli, huruvida den nya lagstiftningen skulle grundas på ett rent koncessionssystem eller på ett blandat koncessions- och inmutningssystem.

Det av gruvlagstiftningssakkunniga framlagda lagförslaget var baserat på inmutningssystemet. De sakkunniga uttalade i sitt betänkande (SOU 1924: 16) att de ingående undersökt de olika systemens inbördes företräden och därvid även prövat möjligheten av olika kombinationer av system. Enligt de sakkunnigas mening ägde inmutningssystemet som sådant avgjort företräde framför koncessionssystemet. Som skäl härför åberopade de sakkunniga, att inmutningssystemet innebar den största lockelsen till efterforskande och undersökning av mineralfyndigheter, vilka i Sverige merendels förekommer på sådant sätt att efterforskandet av dem kräver ett tråget och systematiskt arbete. Tillika betonade de sakkunniga, att ett koncessionssystem skulle medföra stora administrativa svårigheter och innebära vissa osäkerhetsmoment beträffande tillämpningen.

Även socialiseringsnämnden förordade i ett yttrande angående allmänna principer för en ny gruvlagstiftning, som nämnden på uppdrag av Kungl. Maj:t avgav år 1927 (SOU 1927: 14), att gruvlagen skulle byggas upp efter ett inmutningssystem av modifierad karaktär.

Såsom framgår av vad tidigare sagts innebar tillkomsten av 1938 års gruvlag icke någon övergång till koncessionssystemet. För att även med bibehållande av inmutningssystemet tillgodoså det allmännas intresse inom gruvnäringen ersattes emellertid den rätt, som enligt då gällande lag tillkom jordägaren att till hälften med inmutaren delta i gruvföretaget, med en motsvarande rätt för kronan, den s. k. kronoandelen. Till stöd för ett bibehållande av inmutningssystemet framhöll föredragande departementschefen vid lagförslagets remitterande till lagrådet bl. a., att det självfallet var ett viktigt intresse att malmletningen fortgick i oförminskad omfattning. Tillika betonades, att denna verksamhet i vårt land är förknippad med särskilda svårigheter beroende på malmernas förekomstsätt. På grund härav måste malmletningen här huvudsakligen få karaktären av ihärdiga, systematiska undersökningar med anlitande av särskilt utbildad personal och moderna tekniska hjälpmedel. En upptäckarverksamhet av denna art syntes departementschefen åtminstone tills vidare väsentligen böra anförtros åt de enskildas initiativ och företagsamhet (prop. 1938: 40 s. 102 f).

Jag vill i detta sammanhang erinra om gällande bestämmelser om inskränkningar i utländska rättssubjekts rätt att förvärva fast egendom eller gruva. Dessa bestämmelser är föremål för översyn genom den i följd kallade etableringsutredningen.

Vissa av de synpunkter som under förarbetena till gällande gruvlag åberopades till förmån för inmutningssystemets bibehållande torde stå sig än i dag. Sålunda kan det antagas, att inmutningssystemet fortfarande är bättre ägnat att stimulera enskilda till efterforskande och undersökning av nya mineralfyndigheter än koncessionssystemet.

Sedan 1930-talet har emellertid förhållandena på förevarande område förändrats i viktiga hänseenden. I motsats till vad som förutsattes vid tillkomsten av gällande gruvlag förekommer en omfattande prospektering efter malm i statlig regi för kronans räkning. I detta sammanhang må erinras om, att Sveriges geologiska undersökning bedriver ett betydande prospekteringsarbete i Norrland, vilket nu avses få än större omfattning. Kungl. Maj:t har sålunda i proposition nr 164 till 1963 års riksdag begärt godkännande av vissa allmänna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län, innebärande bl. a. att inventeringsarbeten, som kostnadsberäknats till sammanlagt omkring 40 milj. kronor, skall utföras av Sveriges geologiska undersökning under åren 1963—1972. Här må vidare framhållas, att malmletningstekniken under senare år undergått stora förändringar, som bl. a. består i att flygprospektering avseende vidsträckta områden företages i ökande omfattning, ett förhållande som kan ha sin betydelse vid bedömning av frågan om lämpligaste gruvrättsliga system.

Man kan i detta sammanhang inte heller förbigå, att de rent ekonomiska betingelserna för gruvdrift i betydande grad förändrats sedan tiden före andra världskriget. Såvitt avser de senaste åren har härtill självfallet bidragit att nya stora gruvor med relativt låga produktionskostnader öppnats i andra världsdelar. Utbudet av malm från dessa gruvor har, i förening med nuvarande låga fraktsatser, medfört en allt hårdare konkurrens på världsmarknaden. Skall Sverige kunna bibehålla sin nuvarande relativt stora andel i denna marknad, måste svenskt bergsbruk bedrivas av rationella produktionsenheter med väl arronderade och från kommunikationssynpunkt lämpligt lokaliserade malmfält till sitt förfogande. Att den splittring av rätten till fyndigheter inom samma malmitrakt, vartill ett på fri inmutningsrätt baserat regelsystem kan leda, under dessa förhållanden kan innebära en väsentlig olägenhet synes svårigen kunna bestridas. Hänsynen till vår exportmarknad får emellertid ej undanskymma den inhemska marknadens anspråk på en tryggad tillgång till malm för olika ändamål.

Bland de ytterligare omständigheter, som i förevarande sammanhang förtjänar beaktande, må främst nämnas europeiska ekonomiska integrationssträvandena. Etableringsutredningens arbete torde icke komma att beröra själva gruvlagstiftningen, men uppenbart är att frågan om det system, som gruvlagstiftningen är uppbyggd på, är av stor betydelse från förevarande synpunkt. Vid sidan härav finnes ett flertal synpunkter, som under 1930-talet saknade aktualitet eller i vart fall var av underordnad betydelse men som i våra dagar bör beaktas. På en del av dessa har malmutredningen för Norrbotten pekat i sitt nyligen avgivna betänkande (SOU 1963: 36). Denna utredning framhåller sålunda bl. a., att nuvarande gruvrätt med dess nära nog automatiskt verkande regler icke torde inrymma möjligheter att vid malmexploatering alltid åstadkomma avvägningar, som i skäligen mån tillgodoser andra betydelsefulla samhällsintressen än gruvnäringens. Enligt utredningens mening är det otvivelaktigt av vikt att naturvårds-, kulturvårds- och vattenvårdssynpunkter blir beaktade vid exploateringen och att en rimlig avvägning mellan gruvnäringens intressen, å ena, och fastighetsbildnings- och planintressena, å andra sidan, kan komma till stånd. Även samernas intresse av att rennäringens krav blir beaktade kan nämnas i detta sammanhang.

De nya förhållanden, som sålunda inträtt under de senaste decennierna, talar enligt min mening för att en övergång från inmutningssystemet till koncessionssystemet eller, möjligen, till en blandform av båda dessa system ånyo bör övervägas. En ändring av lagstiftningen i detta hänseende förutsätter emellertid en närmare utredning rörande de faktorer, som kan inverka på valet av system och dessa faktorerers inbördes betydelse. Vidare torde böra undersökas, vilka olika åtgärder som kan vidtagas — lagstiftningssvågen eller eljest för att stimulera till malmletning, om ett koncessionssystem skulle väljas. Det behöver också klarläggas, om icke väsentliga förbättringar jämfört med nuvarande förhållanden skulle kunna vinnas genom punktvisa reformer inom ramen för ett även i fortsättningen tillämpat inmutningssystem. Som exempel på sådana reformer må nämnas åtgärder till motverkande av de s. k. ommutningarna, varigenom en inmutare mot lagstiftarens intentioner under lång tid kan med utestängande av andra intresserade undandraga en gång inmutade områden från effektiv undersökning. Detta spörsmål har berörts av malmutredningen. En annan lagstiftningsåtgärd, som ävenledes kan tjäna såsom exempel på vad här avses, är att skärpa förutsättningarna för erhållande av utmål. Såsom ett tredje exempel på tänkbara punktändringar må anföras ändringar i gruvlagens bestämmelser om statsgruvefält.

I förevarande sammanhang måste också kronoandelens betydelse uppmärksammas. Bestämmelserna därom infördes som tidigare nämnts i vår gruvlagstiftning i syfte att stärka det allmännas ställning inom gruvnäringen. Att de statsfinansiella intressena kan tillgodoses genom detta torde vara oomtvistligt. Däremot har delade meningar gjort sig gällande om de faktiska möjligheterna att med kronoandelens hjälp gagna andra allmänna intressen. Till belysning av frågan om lämpligaste gruvrättsliga system torde även på denna punkt en undersökning böra utföras, varvid de erfarenheter i fråga om utnyttjandet av rätten till kronoandel, som kan ha vunnits sedan nuvarande gruvlag trädde i kraft, självfallet bör utnyttjas.

Utskottet

Genom förevarande proposition framlägges förslag till allmänna riktlinjer för en malminventering i Norrbottens län och till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom samma län. Till grund för förslagen ligger ett av Malmutredningen för Norrbotten avgivet betänkande (SOU 1963: 36).

I *malminventeringsavsnittet* presenteras allmänna riktlinjer för en systematisk inventering av tillgångarna i Norrbottens län av järnmalm och andra mineral. Departementschefen förordar ett inventeringsprogram som omfattar två etapper, nämligen dels regionalprospektering för att översiktligt lokalisera tillgängliga malmförekomster och dels lokalprospektering för att närmare undersöka de funna malmerna. Regionalprospektering avses främst skola äga rum inom de norra och västra delarna av länets inland med undantag av fjällregionen, medan lokalprospekteringen i första hand skall avse vissa större kända fyndigheter inom samma område, vilka fyndigheter enligt utredningens betänkande är belägna inom malmfälten Ekströmsberg, Kaunisvaara, Masungshyn och Vittangi. Inventeringen, som

skall utföras av Sveriges geologiska undersökning (SGU) under åren 1963—1972, har kostnadsberäknats till omkring 40 miljoner kronor. Av beloppet faller omkring hälften på regionalprospektering, medan återstoden avser lokalprospektering ävensom erforderligt forsknings- och utvecklingsarbete, analyser m. m.

I de likalydande motionerna I: 778 och II: 942 hemställes att riksdagen måtte godkänna i motionerna angivna riktlinjer beträffande den ifrågasatta malminventeringen. Motionärerna förordar under hänvisning till att vissa delar av inventeringsområdena redan undersökts av enskilda företag att ett samarbete redan från början åvägbringas mellan SGU och företagen, så att dubbelarbete undviks. Vidare anser motionärerna att förnyad inventering av redan undersökta områden ej bör ifrågakomma, om icke en förbättrad undersökningsmetod användes. Motionärerna delar i princip departementschefens uppfattning att inventeringsarbetets tyngdpunkt bör förläggas till regionalprospektering. Det förutsättes emellertid att lokalprospekteringen ges tillräcklig omfattning, när omständigheterna föranleder därtill. Resurserna bör enligt motionärernas mening fördelas med beaktande av vunna resultat, varför programmet och kostnadsberäkningarna årligen bör omprövas.

I de likalydande motionerna I: 779 och II: 941 föreslås att den på SGU ankommande malmlätningen främst koncentreras på kända lämpliga undersökningsobjekt, särskilt statsgruvefälten. Motionärerna anser att med en sådan uppläggning arbetstillfällena åt den norrländska arbetskraften skapas både snabbare och i en helt annan omfattning än genom det i propositionen föreslagna inventeringsprogrammet. Motionärerna framför i övrigt önskemål om programmets utformning som i allt väsentligt överensstämmer med de i motionerna I: 778 och II: 942 angivna riktlinjerna.

Utskottet har med anledning av propositionen och motionerna gjort en studieresa inom delar av det av inventeringen omfattade området, varvid de genom propositionen aktualiserade frågorna genom medverkan av företrädare för berörda allmänna och enskilda intressen ingående kunnat belysas. Härvid har bl. a. information lämnats rörande den långtidsplan, kallad Norrbottenplanen, som successivt utarbetas inom länsstyrelsen i Norrbottens län för att genom ekonomiskt välgrundade åtgärder och ett rationellt utnyttjande av länets resurser av arbetskraft och naturtillgångar utveckla dess näringsliv och därigenom skapa varaktiga försörjningsmöjligheter för länets befolkning. En inventering genom statens försorg av länets malmtillgångar har av länsstyrelsen ansetts utgöra ett mycket viktigt led i Norrbottenplanen.

För utskottet har i samband med resan klargjorts det särskilt från samsynsättningssynpunkt angelägna i att en fortsatt expansion och effektivisering av länets gruvindustri möjliggöres. En förutsättning synes i detta hänseende vara att gruvnäringen bedrivs av rationella produktionsenheter med väl arronderade och från kommunikationssynpunkt lämpligt lokaliserade malmfält till sitt förfogande. I samband med utskottets resa har

jämväl åskådliggjorts att betydande investeringar fordras vid en expansion av gruvindustrin för både gruvdriften och bl. a. transport- och hamnanläggningar. Det sagda föranleder till antagande att gruvnäringen i Norrbotten i högre grad än vad fallet i allmänhet är i Mellansverige måste bedrivas som stordrift. Med en sådan inriktning av nämnda näringsgren kan malmexploaterings framtida lokalisering och omfattning såsom framhållits bl. a. i utredningens direktiv ofta på ett avgörande sätt komma att påverka samhällsbildningen och — såväl direkt som indirekt — samsättningen i de berörda länsdelarna. Malmexploatering inom nya trakter kan exempelvis medföra stora förskjutningar i bebyggelsestrukturen. Uppkomsten av nya eller utbyggnaden av befintliga gruvsamhällen ökar vidare avsättningsmöjligheterna för jordbrukets produkter och påverkar därigenom också jordbrukets utveckling och inriktning. Motsvarande synpunkter kan såsom i direktiven uttalats anläggas på lokaliseringen och inriktningen av industri och hantverk i dess egenskap av serviceorgan för den egentliga gruvindustrin. I enlighet med vad utredningen anfört är det således från både samhällsekonomisk och arbetsmarknadspolitisk synpunkt viktigt att en produktionsökning koncentreras till malmförekomster som erbjuder de på lång sikt bästa förutsättningarna för lönsam gruvdrift med hänsyn tagen icke blott till förekomsternas storlek och beskaffenhet utan även till transportförhållanden och möjligheter till samhällstjänster.

Vid angivna förhållanden är det såsom utredningen funnit angeläget att en ökad malmexploatering planeras på grundval av ingående kunskap om malmförekomsterna i länet. I likhet med utredningen, flertalet remissinstanser och departementschefen anser utskottet att den kunskap man i berört hänseende f. n. har icke är så fullständig att det för Norrbottens län sålunda mycket betydelsefulla spørsmålet om malmproduktionens framtida inriktning och lokalisering med nödig säkerhet kan bedömas mot bakgrund därav. Såsom departementschefen funnit och flertalet remissinstanser vitsordat synes tiden därför vara inne för en omfattande, systematisk inventering av förekomsten av järnmalm och andra mineral i länet. Med hänsyn till att inventeringen i enlighet med länsstyrelsens intentioner bör utformas så att den kan ingå som ett led i övriga planeringsåtgärder för näringslivets utveckling i länet synes det enligt utskottets mening naturligt att arbetet därmed anförtros åt SGU. Utskottet tillstyrker därför departementschefens förslag att principbeslut nu fattas om en inventering av angivet slag att verkställas av SGU. I likhet med departementschefen finner utskottet den föreslagna tidsperioden för inventeringsprogrammets genomförande vara lämpligt avvägd och att någon erinran ej kan riktas mot programmets geografiska omfattning.

Motionärerna har i likhet med några remissinstanser påtalat att en stor del av de områden som avses skola bli föremål för regionalprospektering redan undersökts genom enskilda företags försorg. En förnyad regionalprospektering inom samma områden anses därför medföra dubbelarbete och en onödig utgift för statsverket. Vad sålunda anförts är otvivelaktigt

förtjänt av beaktande. Visserligen kan såsom departementschefen och vissa remissorgan anfört den omständigheten, att delar av inventeringsområdet redan undersökts, med hänsyn till prospekteringsteknikens utveckling under senare år icke i och för sig anses utgöra något avgörande skäl mot en ny prospektering av föreslagen omfattning. Liksom departementschefen förutsätter utskottet emellertid att alla möjligheter till kostnadsbesparing i nämnt avseende tillvaratages i den mån så kan ske utan att avkall göres på principerna för inventeringen. I enlighet med vad som uttalas i motionerna I: 778 och II: 942 är det på grund härav givetvis önskvärt att ett samarbete på inledningsstadiet kommer till stånd mellan SGU och de enskilda företagen. Med hänsyn till att det material som framkommit vid de senares undersökningar såsom på något håll påpekats icke är offentligt och därjämte avsett att skapa underlag för företagets fortsatta verksamhet synes det emellertid icke utan vidare kunna förutsättas att materialet ställes till SGU:s förfogande. Såsom departementschefen funnit bör därför vid inventeringsarbetet resultatet av hittills utförd enskild och statlig prospektering beaktas i den mån det kan utnyttjas på acceptabla villkor och redovisats på ett sådant sätt att de standardkrav uppfylles som måste ställas till följd av inventeringens syfte.

Den föreslagna uppläggningsen av inventeringen innebär att arbetets tyngdpunkt förlägges till regionalprospektering. Det i motionerna I: 779 och II: 941 framställda yrkandet innebär genom den jämväl av vissa remissinstanser förordade ökade insatsen på lokalprospektering en avvikelse från förslaget. Såsom i det föregående anmärkts och av departementschefen framhållits är emellertid inventeringens huvudsyfte icke att i en nära framtid öka malmbrytningen. Vad motionärerna förordat kan vidare enligt vad departementschefen anfört bl. a. leda till en större och enligt utskottets mening icke önskvärd osäkerhet vid bedömningen av de totala malmtillgångarna. Utskottet avstyrker därför vad motionärerna i berört hänseende föreslagit. Det nu sagda utesluter självfallet icke att det av sysselsättningspolitiska skäl kan visa sig påkallat att i större utsträckning än som från början avsetts inrikta inventeringsarbetet på lokalprospektering. En sådan inriktning av programmet kan jämväl såsom antytts i båda motionsparen föränledas av vunna resultat. Utskottet finner det därför tillfredsställande att inventeringen såsom departementschefen förutskickat utformas så flexibelt att en omfördelning av resurserna kan ske utan större olägenhet. För innevarande budgetår genomföres sålunda inventeringen i enlighet med av riksdagen godkända riktlinjer, innefattande i huvudsak regionalprospektering inom Kiruna-, Pajala- och Tändendömrådena. Beträffande följande budgetår förutsättes SGU komma att årligen i samband med anslagsäskandena inge mera preciserat arbetsprogram jämte kostnadsberäkningar för det nästföljande budgetåret ävensom en mera översiktlig arbetsplan och kostnadsuppskattning för återstående del av inventeringsprogrammet. Den närmare utformningen av programmet kommer således att varje år underställas riksdagens prövning.

På grund av det anförda finner utskottet att riksdagen med avslag på de därutinnan i motionerna I: 779 och II: 941 föreslagna ändringarna bör godkänna de i propositionen angivna allmänna riktlinjerna för en malm-inventering i Norrbottens län. Motionerna I: 778 och II: 942 synes, i vad de i motsvarande delar icke besvarats genom vad utskottet ovan anført, icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad därefter angår det genom propositionen framlagda *lagförslaget* vill utskottet inledningsvis erinra om att i gruvlagen meddelas bestämmelser angående rätten att utnyttja sådana i jorden befintliga mineral som exempelvis koppar-, bly-, zink- och järnmalm. Lagen bygger i likhet med sina föregångare sedan mer än 200 år på inmutningssystemet, vilket innebär att den som först ansöker om rätt till inmutning i regel också beviljas denna rätt utan särskild lämplighetsprövning. Inom svensk gruvlagstiftning tillämpas emellertid — bl. a. beträffande stenkolsfyndigheter — även koncessionssystemet, enligt vilket rätt till fyndigheten förvärfvas genom koncession av Kungl. Maj:t, som har fri prövningsrätt i fråga om valet av koncessionär. Såsom framgår av propositionen har både utredningen, några remissinstanser och departementschefen förordat en allmän översyn av gruvlagen, varvid bl. a. en övergång från inmutnings- till koncessionssystemet skall övervägas. Av den föregående redogörelsen framgår vidare att departementschefen sedermera bemyndigats tillkalla sakkunniga med uppdrag att verkställa den ifrågasatta översynen. I motionerna I: 779 och II: 941 hemställs om riksdagens uttalande att gruvindustrien och erforderlig gruvrättslig expertis bör representeras i utredningen. Utskottet, som förutsätter att den blivande utredningen får den sammansättning som erfordras för uppdragets behöriga fullgörande, finner att något riksdagens uttalande i ämnet ej är påkallat.

Utredningen har med instämmande av några remissinstanser och departementschefen framhållit att tendenser föreligger till splittring av rätten till de brytvärda malmen i Norrbottens län, vilken tendens enligt departementschefens mening kan komma att förstärkas till följd av både malminventeringen och den blivande översynen av gruvlagen. Det framlagda *lagförslaget* syftar till att förebygga att denna utveckling leder till en felaktig inriktning av den norrländska gruvindustriens framtida struktur och en olämplig arrondering av densamma. Förslaget innebär att under tiden t. o. m. år 1972 — således under den tid inventeringen genomföres — inmutningsrätt icke skall få beviljas annan än kronan, om inte Kungl. Maj:t lämnat tillstånd därtill. Lagen skall enligt övergångsbestämmelserna träda i kraft dagen efter den, då lagen utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Lagen skall dock ej utgöra hinder mot beviljande av inmutningsrätt på grund av ansökan som inkommit till vederbörande bergmästare före den 19 april 1963, den dag då beslut fattades om propositionens avlåtande till riksdagen. Har före ikraftträdandet meddelats beslut, varigenom inmutningsrätt beviljats annan än kronan i anledning av ansökan, som inkommit den 19 april 1963 eller därefter, skall beslutet vara

utan verkan, såframt Konungen icke efter ansökning, som gjorts inom tre månader från ikraftträdandet, förordnar att inmutningsrätten skall bestå.

I motionerna I: 778 och II: 942 samt I: 779 och II: 941 yrkas avslag på lagförslaget. Härvid har bl. a. åberopats att förslaget innebär att koncessionssystemet införes beträffande Norrbottens län, att några olägenheter genom splittring av gruvrätterna icke visats föreligga, att förslaget om det genomföres kommer att hämma de enskilda företagens prospekteringsverksamhet med menliga konsekvenser för sysselsättningen i länet samt att förslaget särskilt i vad avser de retroaktiva övergångsbestämmelserna är betänkligt från rättssäkerhetssynpunkt.

Såsom utredningen konstaterat har genom inmutningssystemet avsetts att främja behovet av stimulans till eftersökande av mineral. Genom att upptäckaren, om han sökt inmutning före andra, får en laglig rätt till den fyndighet han upptäckt, kan han taga risken av de ofta betydande kostnader som är förbundna med prospekterings- och undersökningsverksamhet. Inmutningsrätt medför emellertid icke rätt till bearbetning av fyndighet. Sådan rätt föreligger först då inmutaren fått sig anvisat visst arbetsområde, s. k. utmål. Enär utmål icke får omfatta inmutat område, om ej innehavaren av den berörda inmutningsrätten lämnat sitt medgivande, kan därför såsom utredningen antytt gällande bestämmelser leda till situationer där rationell exploatering försvåras eller omöjliggöres. Därest särskilda förebyggande åtgärder icke vidtages kan således, som departementschefen berört, även i Norrbotten uppkomma sådana gruvrättsliga förhållanden som i Mellansverige kan ha bidragit till de svårigheter i vilka gruvnäringen där befinner sig. Sådana förebyggande åtgärder framstår som särskilt påkallade i Norrbotten mot bakgrund av såväl de insatser som statsmakterna nu står i begrepp att göra för en inventering av länets malmtillgångar som av inventeringens syfte. De möjligheter till en utvidgning av länets gruvindustri som genom inventeringsarbetet må komma att erbjudas bör enligt utskottets mening icke få äventyras genom enskildas spekulativa förvärv av inmutningsrätter. Det bör fastmera anses angeläget att kronan kan genom successiv inmutning skydda de genom statens malmletning påträffade fyndigheternas användning för avsett ändamål. Vål föreligger såsom departementschefen understrukit möjlighet till ett visst ehuru begränsat statligt inflytande i rationaliserande syfte över gruvbrytningen i de fall, då staten har jordägare- eller kronoandel i företagen. Likaså kan genom privaträttsliga avtal rationaliserings- och arronderingssynpunkter i någon mån tillgodoses. I likhet med departementschefen anser utskottet att de angivna utvägarna likväl ej garanterar att önskvärda resultat kan uppnås i nämnda avseenden. Såsom departementschefen funnit kan därför, med hänsyn till den vikt som från allmän synpunkt måste tillmätas önskemålen att undvika en olämplig uppdelning av rätten till de brytvärda malmen i Norrbottens län, särskilda åtgärder icke undvaras. På grund av det anförda tillstyrker utskottet den av departementschefen förordade

temporära inskränkningen av enskildas inmutningsrätt i länet och avstyrker bifall till motionerna I: 778 och II: 942 samt I: 779 och II: 941, i vad däri yrkats avslag på lagförslaget.

I såväl vissa remissyttranden och nämnda motioner som motionerna I: 789 och II: 954 har uttalats farhågor för att förslaget skall komma att menligt inverka på de enskilda företagens malmletningsarbete. Otvivelaktigt kan, vilket departementschefen också vitsordat, inmutningsförbudet komma att ställa sig olägligt för de närmast berörda företagen. Såsom vid remissbehandlingen betonats har den svenska gruvhanteringen och de svenska järn- och stålverken ett legitimt intresse av att kunna skaffa sig erforderliga malmreserver till tryggnad av råvaruförsörjningen och av att kunna bedriva malmletning i direkt anslutning till egna fyndigheter, främst då sådana som redan bearbetas. Det är därför ett samhällsekonomiskt intresse av vikt att företagen icke hindras i denna verksamhet. Det är också i lagförslaget förutsatt, att Kungl. Maj:t skall äga meddela dispens från inmutningsförbudet, varigenom möjlighet erbjödes att i skälig omfattning tillgodose alla legitima intressen av ifrågavarande slag. Sådan dispens skall enligt 2 § första stycket kunna avse tillstånd att inmuta icke blott särskilda fyndigheter utan även fyndigheter som påträffats eller kan komma att påträffas inom visst i dispensbeslutet angivet område. I motionerna I: 789 och II: 954 anvisas riktlinjer för dispensgivningen i syfte bl. a. att trygga de enskilda företagens rätt att utnyttja de resultat som vunnits genom egna prospekteringsarbeten. Motionärerna hemställer att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening måtte ge till känna vad i detta hänseende anförts i motionerna. I likhet med departementschefen vill utskottet emellertid understryka att det icke kan komma i fråga att på detta stadium uppdraga några detaljerade riktlinjer för dispensgivningen. Såsom utredningen och departementschefen anmärkt bör inkomna dispensansökningar prövas med utgångspunkt från behovet och önskvärdheten av enskild inmutningsverksamhet i varje särskilt fall, varvid en betydande liberalitet skall iakttagas. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna I: 789 och II: 954, såvitt nu är i fråga.

Utskottet finner ej anledning till anmärkning mot de olika paragraferna i förslaget, vilka utformats under beaktande av erinringar från lagrådet.

Den förordade retroaktiva övergångsbestämmelsen har under åberopande i huvudsak av allmänna rättssäkerhetssynpunkter i viss del kritiserats av flera remissinstanser och avstyrkts av lagrådet. I motionerna I: 789 och II: 954 hemställs under hänvisning härtill att bestämmelsen måtte ändras. Utskottet delar emellertid departementschefens uppfattning att lagens syfte helt eller delvis skulle kunna förfelas, om icke bestämmelser av retroaktiv innebörd meddelas. Utskottet avstyrker därför bifall till motionärernas hemställan. Såsom departementschefen betonat är likväl en betydande liberalitet motiverad även vid prövning av de ansökningar om inmutningsrätts fortbestånd som må föranledas av ifrågavarande övergångsbestämmelse.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. 1) att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 778 och II: 942 samt I: 779 och II: 941, i vad därigenom yrkats ändring i de föreslagna allmänna riktlinjerna för en malminventering i Norrbottens län, godkänna det genom förevarande proposition, nr 164, i nämnt hänseende framlagda förslaget; samt

2) att motionerna I: 778 och II: 942, i den mån de i övrigt i hithörande delar icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anført och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) I: 778 och II: 942 samt

2) I: 779 och II: 941,

såvitt i motionerna yrkats avslag å det genom förevarande proposition, nr 164, framlagda förslaget till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län;

C. 1) att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 789 och II: 954, i vad därigenom yrkats ändring i det framlagda lagförslaget, antaga förslaget; samt

2) att motionerna I: 789 och II: 954 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 779 och II: 941, i vad angår sammansättningen av blivande utredning för översyn av gruvlagstiftningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 19 november 1963

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Alexanderson, Lindahl, Göran Karlsson, Ebbe Ohlsson, Kristiansson, Knut Johansson, Georg Carlsson och Åkesson;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, Nyberg, fru Torbrink, herrar Grebäck, Svanberg, Tobé och Wennerfors.

Reservationer

I. beträffande punkt B i utskottets hemställan av herrar *Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Georg Carlsson, Åkesson, Nyberg, Grebäck, Tobé* och *Wennerfors*, vilka ansett

a) att det avsnitt i utskottets utlåtande som börjar på s. 40 med »Såsom utredningen konstaterat» och slutar med »avslag på lagförslaget» bort ha följande lydelse:

»Lagstiftaren har genom inmutningssystemet avsett att främja behovet av stimulans till eftersökande av mineral. Genom att upptäckaren, om han sökt inmutning före andra, får en laglig rätt till den fyndighet han upptäckt, kan han taga risken av de ofta betydande kostnader som är förbundna med prospekterings- och undersökningsverksamhet. Förslaget innebär emellertid att inmutningssystemet, som efter ingående överväganden bibehållits i gruvlagen, beträffande det för gruvnäringen mycket betydelsefulla Norrbottens län övergives till förmån för ett koncessionsliknande system och är därför, såsom flera remissinstanser och motionärerna funnit, ägnat att oavsett de möjligheter till dispens som erbjudes minska den enskilda prospekteringsverksamheten i Norrbottens län. Utskottet delar vidare den av flera remissinstanser, lagrådet och motionärerna uttalade meningen att ett så principiellt viktigt steg som sålunda förordas icke bör tagas utan att starka skäl därtill föreligger. Såsom lagrådet framhållit har det av departementschefen åberopade huvudargumentet för lagstiftningen, nämligen splittringen av gruvrätterna inom länet, kritiserats från olika synpunkter icke blott av näringslivets företrädare utan även av åtskilliga statliga remissinstanser, däribland kommerskollegium, SGU och bergmästarämbetena. Något fall, då gällande bestämmelser lett till situationer där en från allmän synpunkt önskvärd exploatering av en malmfyndighet försvårats eller omöjliggjorts har sålunda såvitt upplysts icke uppkommit. Utskottet finner jämväl i likhet med motionärerna att vad i ärendet förekommit icke ger tillräckligt stöd för antagande att sådana olägenheter, därest de uppkommer, icke kan avhjälpas med tillämpning av bestämmelserna om jordägare- eller kronoandel eller genom privaträttsliga avtal. Utskottet anser mot bakgrund av det sagda i likhet med motionärerna icke utrett att behov från allmän synpunkt föreligger av den ifrågasatta lagstiftningen. Härtill kommer såsom en ledamot av lagrådet närmare utvecklat att förslaget med hänsyn till enskilda intressen inger betänkligheter från allmän rättssynpunkt. Utskottet vill liksom motionärerna i sammanhanget särskilt erinra om vad i övergångsbestämmelserna föreslås rörande ogiltighet av bergmästares beslut. Utskottet delar på grund av det anförda motionärernas uppfattning att det framlagda lagförslaget icke bör antagas av riksdagen.»

b) att utskottet bort hemställa,

»B. att riksdagen måtte bifalla följande motioner, nämligen

1) I: 778 och II: 942 samt

2) I: 779 och II: 941,

såvitt i motionerna yrkats avslag å det genom förevarande proposition, nr 164, framlagda förslaget till lag om in-skränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län.»

II. beträffande punkt C 1) i utskottets hemställan av herrar *Alexander-son, Ebbe Ohlsson, Georg Carlsson, Åkesson, Nyberg, Grebäck, Tobé* och *Wennerfors*, vilka i händelse riksdagen icke bifaller reservationen under I. ansett

a) att det avsnitt i utskottets utlåtande som börjar på s. 41 med »Den förordade retroaktiva övergångsbestämmelsen» och slutar med »ifrågavarande övergångsbestämmelse» bort ha följande lydelse:

»Den förordade retroaktiva övergångsbestämmelsen har, i vad därigenom föreskrives att bergmästares beslut i visst fall skall vara utan verkan, kritiserats av flera remissinstanser och avstyrkts av lagrådet. I motionerna I: 789 och II: 954 hemställas under hänvisning härtill att bestämmelsen i denna del måtte utgå ur förslaget. Enligt lagrådets utlåtande har såvitt för lagrådet är känt något stadgande av motsvarande innebörd icke tidigare förekommit. Som motivering för bestämmelsen har departementschefen anfört, att genomförandet av lagens syften skulle kunna helt eller delvis omintetgöras, om icke bestämmelser meddelades av retroaktiv innebörd. I likhet med lagrådet finner utskottet dessa farhågor vara överdrivna. Enligt vad utskottet erfarit har antalet enskilda inmutningsansökningar av beskaffenhet att omfattas av bestämmelsen icke varit särskilt stort. Vad som upplysts rörande dessa ansökningar ger enligt utskottets mening vidare vid handen att skäl för dispens förelegat, om de omfattats av övergångsbestämmelsen. Vid angivna förhållanden finner utskottet i likhet med motionärerna att tredje och fjärde punkterna i övergångsbestämmelserna på sätt lagrådet förordat bör utgå ur förslaget.»

b) att utskottet bort hemställa,

»C. 1) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 789 och II: 954, i vad därigenom yrkats ändring i det framlagda lagförslaget, för sin del antaga förslaget med den ändring att övergångsbestämmelserna erhåller följande lydelse.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 december 1972. Lagen skall dock ej utgöra hinder mot beviljande av inmutningsrätt på grund av ansökning, som inkommit till bergmästaren före den 19 april 1963.»